

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra právních dějin

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vývoj trestního práva po roce 1945

Zpracoval: Mgr. Michal Polák

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.

Plzeň 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Mgr. Michal POLÁK**
Osobní číslo: **R16M0210P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Vývoj trestního práva po roce 1945**
Zadávací katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Trestní právo v letech 1945-1948
3. Trestní právo v letech 1948-1950
4. Trestní právo v letech 1951-1968
5. Trestní právo v letech 1969-1989
6. Závěr

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- ADAMOŤÁ, Karolína, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-749-0.
- BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7.
- BREIER, Štefan, ed. *Trestný zákon: komentár*. Bratislava: Osveta, 1964.
- KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9.
- KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-741-6.
- LIŠKA, Otakar. *Tresty smrti vykonané v Československu v letech 1918-1989*. 2., opr. a rozš. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu SKPV PČR, 2006. Sešity (Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu PČR). ISBN 80-86621-09-x.
- MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP, ed. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0863-4.
- MATYS, Karel. *Trestný zákon: komentár*. Bratislava: Obzor, 1978. Komentáre.
- NEZKUSIL, Jiří. *Československé trestní právo: učebnice pro vysoké školy*. 3., dopl. částečně přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1976. Učebnice (Orbis).
- SALÁK, Pavel a Jaromír TAUCHEN, ed. *Československé trestní právo v proměnách věků: (sborník příspěvků)*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-5086-0.
- SMRŽOVÁ, Petra, Vilém KNOLL a Alena RUNDOVÁ. *Mezníky českých právních dějin*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-251-6.
- SOLNAŘ, Vladimír. *Československé trestní právo: učebnice pro vysoké školy*. Praha: Orbis, 1964. Právnícká edice.
- SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0217-2.
- ŠIMÁK, Jaroslav. DOLENSKÝ, Adolf. *Trestní zákon a trestní řád*. 4., rozš. a opr. vyd. Praha: Orbis, 1951. Knižnice ministerstva spravedlnosti.
- TOLAR, Jan. *Trestní řád. Komentář*. – Praha : Orbis, 1963
- Trestní právo hmotné : zvláštní část / Jiří Nezkusil ... [et al.]. – 1. vyd.. – Praha : Panorama, 1987. – 319 s. – (Učebnice)
- VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4.
- VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. Antonín Lojek, Ph.D.**
Katedra právních dějin

Datum zadání diplomové práce: **12. února 2020**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2021

.....

Mgr. Michal Polák

Poděkování

Na úvod své práce bych rád poděkoval doc. JUDr. Antonínu Lojkovi, Ph.D. za velice přínosnou pomoc při vypracování diplomové práce a za cenné rady a připomínky. Dále bych rád poděkoval za podporu po celou dobu studia celé své rodině.

Obsah

Úvod.....	9
1 Trestní právo 1945-1948.....	11
1.1 Poválečná situace a právní kontinuita.....	11
1.2 Trestní retribuční zákonodárství.....	12
1.2.1 Velký retribuční dekret.....	13
1.2.1.1 Mimořádné lidové soudy.....	14
1.2.2 Národní soud.....	15
1.2.3 Malý retribuční dekret.....	16
1.2.4 Výsledky retribučního procesu.....	17
1.3 Ratihabice dekretů a další trestněprávní předpisy.....	20
2 Trestní právo v letech 1948-1950.....	22
2.1 Historický kontext.....	22
2.1.1 Únorový převrat.....	23
2.1.2 Ústava Československé republiky.....	24
2.2 Právníková dvouletka.....	24
2.2.1 Politická komise.....	26
2.3 Trestněprávní předpisy přijaté po únorovém převratu.....	27
2.4 Trestněprávní předpisy přijaté v rámci právníkové dvouletky.....	28
2.5 Trestní zákon č. 86/1950 Sb.	29
2.5.1 Obecná část.....	29
2.5.1.1 Pojetí trestného činu.....	30
2.5.1.2 Základy trestní odpovědnosti.....	31
2.5.1.3 Tresty.....	32
2.5.2 Zvláštní část.....	34
2.5.2.1 Systém zvláštní části trestního zákona.....	35
2.5.2.2 Hlavy zvláštní části trestního zákona.....	35
2.6 Srovnání zákonů 86/1950 Sb. a 40/2009 Sb.	36
2.7 Trestní řád.....	38
2.8 Trestní zákon správní a trestní řád správní.....	39
3 Trestní právo 1951-1968.....	40
3.1 Historický kontext.....	40
3.2 Reformy trestního práva hmotného.....	41
3.2.1 Zákon č. 63/1956 Sb.....	41
3.2.2 Zákon č. 24/1957 Sb. a zákon č. 68/1957 Sb.	42
3.3 Reformy trestního práva procesního.....	43

3.3.1	Trestní řád 1956.....	44
3.4	Trestní zákon č. 140/1961 Sb.	45
3.4.1	Historický kontext trestního zákona.....	45
3.4.2	Trestní zákon č. 140/1961	46
3.4.2.1	Obecná část.....	46
3.4.2.1.1	Pojetí trestného činu.....	47
3.4.2.1.2	Základy trestní odpovědnosti.....	48
3.4.2.1.3	Tresty	48
3.4.2.2	Zvláštní část a její systém.....	49
3.4.2.2.1	Hlavy zvláštní části trestního zákona.....	49
3.5	Komparace trestního zákona č. 86/1950 Sb. a č. 140/1961/Sb.	53
3.6	Komparace trestních zákonů z pohledu dobové literaturou	54
3.7	Komparace trestních zákonů z pohledu současné literatury.....	55
3.8	Novely trestního zákona a další trestněprávní předpisy do roku 1969 ...	56
4	Trestní právo v letech 1969-1989	59
4.1	Historický kontext	59
4.2	Zákon o přečinech.....	60
4.3	Jednotlivé novely trestního zákona v letech 1969-1989.....	62
	Závěr	64
	Resumé	66
	Seznam použité literatury a pramenů	68

Úvod

„Trestní právo hmotné a částečně i trestní právo procesní velmi zajímavě odráží problematiku společenského vývoje. Tím, že chrání nejdůležitější právní statky specifickým způsobem – totiž ukládáním specifických sankcí, spojených se závažnými zásahy do práv jednotlivců, pachatelů trestných činů, je velmi významným obrazem charakteru příslušného státu a jeho právního systému.“¹

Téma mé diplomové práce je zaměřeno na vývoj československého trestního práva po roce 1945. Cílem práce je charakterizovat vývoj trestního práva v souvislosti s historickým kontextem určitého období a popsat jeho vývoj včetně podstatných změn. Domnívám se, že ke správnému pochopení vývoje trestního práva je klíčové studovat komplexně všechny vlivy, které na něho mají dopad, včetně vlivů společenských, historických a zejména právních. Vzhledem k velice obsáhlé problematice tématu se práce věnuje trestnímu právu pouze do roku 1989 a zaměřuje se z větší části především na trestní právo hmotné. Má práce obsahuje čtyři kapitoly, které jsou logicky členěny.

První kapitola se věnuje trestnímu právu v letech 1945-1948. Tato část práce je zaměřena na poválečnou situaci v Československu a na způsoby řešení potrestání válečných zločinců a kolaborantů. V poválečném Československu byla složitá nejen pouze společenská, ale také právní situace, a proto bylo důležité obnovit demokratické a právní hodnoty narušené okupací nacistickým Německem. Kapitola je dále zaměřena především na retribuční dekrety, jejich užití a vzniklé důsledky, rovněž jsou zmíněny další významné související trestněprávní předpisy z daného období.

Ve druhé kapitole své diplomové práce se věnuji vývoji trestního práva v letech 1948-1950. V tomto období začíná rozporuplná kapitola československých dějin komunistickým převratem, kdy se moci chopili představitelé Komunistické strany Československé a vytvořili z demokratického státu stát totalitní. Kapitola nastiňuje historický kontext daného období, včetně právníkové dvouletky, která měla za výsledek vytvoření, kromě jiných právních předpisů, kodifikace trestního práva tehdejší Československé lidově demokratické republiky, která výraznou měrou

---

¹ SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. str. 209

přispěla k upevnění moci totalitního režimu. V této kapitole jsem se rovněž pokusil rámcově srovnat trestní zákon z roku 1950 a současný trestní zákoník z roku 2009.

Třetí kapitola diplomové práce je zaměřena na československé trestní právo v období 1951-1968. V tomto období byla určitá snaha napravit nejzávažnější nedostatky a nezákonnosti způsobené předcházející kodifikací a byla provedena celá řada novelizací, které trvaly až do přijetí tzv. Socialistické ústavy v roce 1960. Po přijetí této ústavy došlo k další kodifikační vlně, která znamenala kodifikaci celých oblastí práva. Nejvýznamnějším trestněprávním předpisem té doby byl trestní zákon č. 140/1961 Sb., který byl přes četné novelizace platný až do roku 2009. V této kapitole se věnuji především výše zmíněnému trestnímu zákonu, historickému kontextu, včetně srovnání předchozího trestního zákona s výše zmíněným trestním zákonem.

Čtvrtá kapitola se věnuje trestnímu právu v letech 1969-1989. Na úvod je důležité zmínit, že se jednalo o dobu tzv. normalizace, kdy docházelo k opětovnému potlačování lidských práv a upevňování komunistické moci. V tomto období nicméně nedošlo k velkým kodifikacím nebo novelám jako v obdobích předchozích. V této kapitole jsem se zaměřil především na zákon o přečinech a jednotlivé novely trestního zákona až do roku 1989.

1 Trestní právo 1945-1948

1.1 Poválečná situace a právní kontinuita

Trestní právo se na základě ústavního dekretu presidenta republiky ze dne 3. srpna 1944, č. 11 Úř. věst. čsl. o obnovení právního pořádku, v Československu (ČSR) formálně navrátilo do stavu před 30. září 1938. Podobně na Slovensku byly zrušeny právní předpisy z doby od 30. září 1938 (do Mnichovské dohody) do 4. května 1945 zvláště článkem IV. nar. č. 53/1945 Zb. nar. Slovenské národní rady (SNR).² Je zřejmé, že stejně jako v roce 1918, kdy se významný právník JUDr. Alois Rašín podílel na vzniku československé republiky a její právní kontinuitě recepční normou³, tak i v roce 1945 existoval veřejný zájem na zachování fungujícího právního systému. V případě, že by nebyla přijata recepční norma či výše zmíněný dekret a nařízení, pravděpodobně by došlo k právní diskontinuitě a výrazné nepřehlednosti právního řádu. Dalším možným problémem by teoreticky byla i právní nejistota, podle kterého platného práva postupovat a jak konkrétně ho uplatňovat a posuzovat v poválečném období.

Platnost dekretů pro Slovensko upravila SNR nařízením z 21. dubna 1945, které bylo publikováno pod č. 30/1945 Zb. nar. SNR. Výše zmíněné nařízení v § 1 stanovilo, že zákonodárnou moc na Slovensku vykonávala SNR „v duchu upřímnější shody s prezidentem a vládou Československé republiky“. V § 2 výše zmíněného nařízení byly jako výjimka stanoveny věci celostátní povahy, kde vykonával zákonodárnou moc prezident republiky prostřednictvím dekretů presidenta republiky „po dohode so Slovenskou národnou radou“.⁴

V souvislosti s osvobozením českého a slovenského lidu od nacistické okupace vznikl záměr potrestat všechny osoby, válečné zločince, zrádce a kolaboranty, kteří se dopustili zločinů proti českému a slovenskému národu.⁵ Činy kolaborantů a zrádců je možné z dnešního pohledu hodnotit jako nepromlčitelné,

---

² ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. str. 567

³ Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého – tzv. „recepční zákon“ – recepce právního řádu a státního aparátu, zakotvení tzv. právního dualismu (včetně maďarského práva se hovoří o trialismu) - PEJSKAROVÁ, Adéla. *České a československé právní dějiny: pracovní sešit*. Praha: Věšhrad, spolek českých právníků, 2016. str. 68

⁴ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. str. 15-16

⁵ VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3. nezm. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. str. 46

vlastizrádné a směřující k rozvracení republiky, se kterými jsou spojeny přísné tresty.

1.2 Trestní retribuční zákonodárství

Právní úprava retribuice v českých zemích byla odlišná od slovenské. V první řadě byly téměř zcela vytvořeny nové skutkové podstaty a trestalo se zvláště podle zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb.⁶ a zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích.⁷ Trestány byly úklady proti státu, zločiny proti osobám, majetku a nově upravené zločiny udavačství. V českých zemích měly dekrety stejně jako na Slovensku retroaktivní působnost a bylo určeno, že se vztahují na činy, které byly spáchané od 21. května 1938.⁸

Rozdílné bylo rovněž pojetí skutkových podstat v českých zemích a na Slovensku. Nařízení SNR třídilo skutkové podstaty hlavně podle pachatelů, podle retribučního dekretu byl brán zřetel na stupeň nebezpečnosti. Diference mezi nařízením a retribučním dekretem byla současně i v katalogu trestů. Nařízení SNR v některých případech stanovilo pouze trest smrti (u fašistických okupantů, domácích zrádců a zrádců povstání) na rozdíl od retribučního dekretu, ve kterém nebyl nikdy trest smrti určen jako trest výlučný, existovala vždy i jiná varianta trestu.⁹

Záměr celého retribučního procesu a jeho účel lze shrnout v preambuli dekretu presidenta republiky č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech: *„O přísnou spravedlnost volají neslychané zločiny, kterých se dopustili nacisté a jejich zrádní spoluviníci na Československu. Porobení vlasti, vraždění, zotročování, loupení a ponižování, jehož obětí byl československý lid, a všechna ta stupňovaná německá zvěrstva, kterým bohužel pomáhali anebo asistovali i zpronevřivší se občané*

---

⁶ Zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky (přijat v souvislosti s atentátem na JUDr. Aloise Rašína) – zákon, který byl zaměřen na ochranu nového republikánského státu, jeho představitele a zřízení, včetně národnostních menšin. Obsahoval množství nových skutkových podstat, některé upravil a u některých zpřísnil ukládání trestu a zvýšil trestní sazby. - SMRŽOVÁ, Petra, Vilém KNOLL a Alena RUNDOVÁ. *Mezníky českých právních dějin*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). str. 134

⁷ „*Strafgesetz über Verbrechen, Vergehen und Übertretungen*“ neboli Zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích publikovaný pod č. 117/1852 ř. z. - Tamtéž, str. 95

⁸ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. str. 568-569

⁹ Tamtéž, str. 569

českoslovenští, z nichž někteří zneužili přitom i vysokých úřadů, mandátů nebo hodností, musí dojíti zaslouženého trestu bez průtahy, aby nacisté a fašistické zlo bylo vyvráceno z kořene“.¹⁰

Takovéto retroaktivní pojetí potrestání válečných zločinců a domácích kolaborantů československými retribučními předpisy nebylo odlišné zvláště od ostatních retribučních předpisů evropských států, zejména francouzských, nizozemských, belgických, polských nebo norských, a to včetně vytvoření mimořádných soudních orgánů a analogicky formulovaných trestných činů. Válečné zločiny byly definovány také mezinárodním právem, zejména v souvislosti a pro účely Mezinárodního soudního tribunálu pro nacistické zločince v Norimberku.¹¹

1.2.1 Velký retribuční dekret

Dne 1. ledna 1945 byl přijat dekret č. 6/1945 Úř. věst. čsl. o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Tento dekret se ovšem nestal základem pro retribuční v českých zemích a na Slovensku.¹² Dekret měl celostátní působnost, která nebyla prosazena a SNR vydala vlastní nařízení dne 15. května 1945 č. 33/1945 Sb. n. SNR o potrestání nacistických zločinců, okupantů, zrádců a kolaborantů a o zřízení lidového soudnictví, které bylo platné na území Slovenska. Dekret s územní působností pro české země byl přijat dne 19. června 1945 pod č. 16/1945 Sb. (velký retribuční dekret) a byl jím nahrazen dekret č. 6/1945 Sb. Současně s tímto dekretem byl přijat dekret č. 17/1945 Sb. o Národním soudu.¹³

Velký retribuční dekret byl rozdělen na čtyři kategorie zločinů, jednalo se o zločiny proti státu, zločiny proti osobám, zločiny proti majetku a udavačství. Majorita skutkových podstat, které byly upraveny v jedenácti ustanoveních, byla převzata ze zákonů, které byly platné v první československé republice, konkrétně ze zákona na ochranu republiky č. 50/1923 Sb. a z trestního zákona č. 117/1852 ř. z. (říšského zákoníku). Dekret nicméně nově zvýšil tresty, které byly určené za

---

¹⁰ SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. str. 144

¹¹ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. str. 34

¹² ADAMOVÁ, Karolína, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. str. 568

¹³ MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP, ed. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004. str. 830

nejzávažnější trestnou činností a současně stanovil nové skutkové podstaty zločinů.¹⁴

Jako příklady lze uvést trest smrti za zločin úkladu proti republice, trest 5 až 25 let těžkého žaláře za zločin členství v oddílech Schutzstaffel (SS), Freiwillige Schutzstaffeln (FS), Rodobraně, Szabadcsapatok a podobných organizacích. Trest 5 až 25 let těžkého žaláře byl stanoven také za propagaci nebo podporu nacistického hnutí, za veřejné schvalování nebo obhajobu nepřátelské vlády anebo jednotlivých činů okupačních úřadů. Shodný trest byl uplatněn i na funkcionáře a velitele organizací *Nazionalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei* (NSDAP), *Sudetendeutsche Partei* (SdP), Vlajka, Svatoplukova nebo Hlinkova garda a na podobné fašistické organizace. Zločin udavačství byl upraven v § 11 retribučního dekretu a byl za něj stanoven trest 5 až 10 let těžkého žaláře. V případě, že udáním došlo ke ztrátě svobody československého občana, zvyšovala se trestní sankce na 10 až 20 let. Pokud byl na základě udání zbaven svobody větší počet lidí nebo došlo k těžké újmě na zdraví, bylo trestáno doživotím. V případě, že došlo k úmrtí osoby, která byla udána, mohl být udavač potrestán trestem smrti.¹⁵

Trest mohl být soudem snižen pod dolní hranici stanovené sazby nebo výjimečně u velice specifických případů i upustit od potrestání, když bylo prokázáno, že obžalovaný jednal v úmyslu zajistit svým činem prospěch českému nebo slovenskému národu, republice nebo spojencům. V případě, že soud neupustil od potrestání, mohl vedle hlavního trestu uložit rovněž tresty vedlejší, kterými byly dočasná nebo trvalá ztráta občanské cti, trest na svobodě vykonávaný ve zvláštních nucených pracovních oddílech a propadnutí části nebo celého majetku ve prospěch státu. Zločiny obsažené v retribučním dekretu č. 16/1945 Sb. byly projednávány mimořádnými lidovými soudy.¹⁶

1.2.1.1 Mimořádné lidové soudy

Velkým retribučním dekretem byl vytvořen systém čtyřiaadvaceti mimořádných lidových soudů, které měly sídla v místech řádných krajských soudů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Jednalo se o „mimořádné instituce“ a původně měly působit pouze po dobu jednoho roku. Tyto soudy trestaly pouze omezený

---

¹⁴ SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. str. 144

¹⁵ Tamtéž, str. 144

¹⁶ Tamtéž, str. 144-145

okruh zločinů v rámci zrychleného, uceleného soudního řízení. Soudy jsou označovány jako „lidové“ vzhledem k jejich složení. Každý soudcovský senát byl složen z jednoho profesionálního soudce a čtyř „lidových soudců“, kteří byli laici jmenováni národními výbory a schválení centrální vládou.¹⁷

Původní návrh retribučního dekretu počítal pouze s dvěma lidovými soudci, nicméně poválečná vláda přidala další dva. Následkem této změny bylo posílení hlasu v právu neškolených soudců na úkor soudce předsedy, který byl profesionál, a také větší měrou k politizaci poválečného veřejného života. Celkový počet laických soudců v každém senátu byl přizpůsoben k počtu čtyř povolených politických stran, u kterých se předpokládalo, že každá z nich bude mít v senátu svého zástupce. Tato změna měla zajistit, že nebudou k politickým intrikám uvnitř vládnoucí koalice využívány soudy.¹⁸

Mimořádné lidové soudy měly výjimečnou povahu, nicméně procesy u lidových soudů byly přístupné veřejnosti a obvinění disponovali právem zvolit si vlastního právního zástupce. V případě, že neměl obžalovaný dostatečné finanční prostředky k obstarání si právního zástupce nebo si jej odmítl zvolit, bylo velkým retribučním dekretem stanoveno, že soud obžalovanému i přesto jmenuje právního zástupce, který bude jednat v zájmu obžalovaného. Je nutné zmínit, že bylo zcela popřeno právo obžalovaného na odvolání, což lze z dnešního pohledu vnímat jako jednu z hlavních příčin rozporuplnosti a nespravedlnosti poválečné retribuice v českých zemích. I některé ostatní země omezily možnost odvolání, avšak nikde v západní Evropě nebylo rozhodnutí nižšího soudu zcela nenapadnutelné, tak jako tomu bylo zde. Odepřením práva na odvolání neměla odsouzená osoba před lidovým soudem žádnou možnost opravného prostředku proti nepřiměřeným, aberantním nebo podjatým rozsudkům. V tomto smyslu je také důležité uvést, že pokud bylo obhajobě omezeno právo odvolat se, platilo to také pro obžalobu.¹⁹

1.2.2 Národní soud

Národní soud byl zřízen dekretem č. 17/1945 Sb. o Národním soudu. V případě, že se činů obsažených ve velkém retribučním dekretu dopustili významní představitelé protektorátu, kterými byli protektorátní prezident, členové

---

¹⁷ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. Novověk. str. 117

¹⁸ Tamtéž, str. 117-118

¹⁹ Tamtéž, str. 118, 130

protektorátní vlády, členové ústředního vedení Vlajky, Kuratoria pro výchovu mládeže, funkcionáři České ligy proti bolševismu, vedoucí představitelé Národní odborové ústředny nebo významní úředníci, průmyslníci a novináři, byli souzeni Národním soudem.²⁰

Národní soud fungoval jako soud trestní a současně jako soud čestný. Pokud fungoval jako soud čestný, mohl Národní soud vyslovit, že některá z výše uvedených osob se po 21. květnu 1938²¹ „nechovala, jak se slušelo a patří na věrné a statečné občany československé“. Následně byla takováto osoba zbavena aktivního a pasivního volebního práva a dalších politických práv. Žaloba byla zastoupena národním prokurátorem, který byl jmenován vládou. Národní prokurátor rozhodoval, které osoby obecně určené dekretem o Národním soudu skutečně budou souzeny Národním soudem. Za dobu svého fungování Národní soud projednal celkem šestatřicet trestních žalob proti osmdesáti osobám jako soud trestní a pouze třikrát působil jako soud čestný. K trestu smrti bylo Národním soudem celkově odsouzeno osmnáct osob.²²

1.2.3 Malý retribuční dekret

Proces retribuice od počátku účinnosti dekretu č. 16/1945 Sb. prokázal, že tento dekret je nepostačující k řádnému potrestání i ostatních zločinů, protože byly podle něho potrestány pouze nejzávažnější zločiny. K provedení retribuice v plné míře, včetně společensky méně závažných trestných činů, bylo nutné přijmout další trestněprávní předpis. Dne 27. října byl vydán dekret prezidenta republiky č. 138 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti. Pro odlišení od dekretu č. 16, který bývá označován jako „velký retribuční dekret“, se dekret č. 138 často označuje jako „malý retribuční dekret“.²³

Dekretem č. 138, který obsahoval pouze čtyři paragrafy, bylo stíháno nepřístojné chování urážející národní cítění českého nebo slovenského lidu, jež vzbudilo veřejné pohoršení v době od 21. května 1938 do 31. prosince 1946. Jako nepřístojné chování bylo posuzováno zvláště hlášení se k německé nebo maďarské národnosti, vědomé podporování odnárodňovacích snah Němců nebo Maďarů a

²⁰ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. str. 34

²¹ podle § 4 dekretu č. 17/1945 Sb. Dekret prezidenta republiky o Národním soudu – dostupné online: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=17&r=1945>

²² KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. str. 34-35

²³ SOUKUP, Ladislav. *Príspevky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. str. 147

politická spolupráce s nimi. Za další nepřístojné chování bylo považováno členství ve fašistických organizacích, propagování nebo podpora nacismu a antisemitismu, schvalování nepřátelských projevů nebo činů nacistů a českých nebo slovenských zrádců. Nepřístojným chováním rovněž byl společenský styk s okupanty v rozsahu nad rámec nezbytné nutnosti, týrání nebo terorizování Čechů a Slováků spáchané v zájmu okupantů nebo ve snaze zavděčit se jim.²⁴

První odstavec § 1 malého retribučního dekretu obsahoval současně popis zločinu a trestu:

„Kdo v době zvýšeného ohrožení republiky (§ 18 dekretu presidenta republiky ze dne 19. června 1945, č. 16 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech) nepřístojným chováním, urážejícím národní cítění českého nebo slovenského lidu, vzbudil veřejné pohoršení, bude potrestán – nejde-li o čin soudně trestný – okresním národním výborem vězením do jednoho roku nebo pokutou do 1 000 000 Kč nebo veřejným pokáráním nebo dvěma nebo všemi těmito tresty.

V dekretu je uvedeno „českého nebo slovenského lidu“, nicméně se dekret používal pouze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. V případě, že byl obviněný nemajetný, mohla být pokuta nahrazena uvězněním. Obviněnému se čas, po který byl ve vězení před vynesením rozhodnutí, odečetl z délky vyhlášeného trestu. Dekret zároveň stanovil šestiměsíční promlčecí lhůtu, která počínala běžet ode dne spáchání „provinění proti národní cti“ nebo od vyhlášení tohoto dekretu. To znamenalo, že do 27. dubna 1946 mělo být každému českému obyvateli zřejmé, zda bude nebo nebude podle tohoto dekretu potrestán.²⁵

1.2.4 Výsledky retribučního procesu

Retribuce se v českých zemích uskutečnila v následujících etapách:

Etapy	Počet odsouzených	Tresty smrti	Doživotí	Dočasné vězení
První etapa do 4. května 1947	21 848	722	766	20 360
Druhá etapa od 5. května 1947 do 1. dubna 1948	269	1	1	267

²⁴ Tamtéž, str. 147

²⁵ FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. Novověk. str. 252-253

Třetí etapa od 2. dubna 1948 do 31. prosince 1948	2348	20	49	2 315
--	------	----	----	-------

Tabulka č. 1 – Jednotlivé etapy retribučního procesu²⁶

Celkově bylo v retribučních procesech odsouzeno v českých zemích 24 501 osob, z tohoto počtu bylo 67 % německé národnosti, v případě trestu smrti 65,1 % německé národnosti. Výsledný součet uvádí 743 trestů smrti, 816 doživotních trestů a 22 942 trestů dočasného vězení. Národním soudem bylo souzeno 80 osob, odsouzených bylo 65, včetně 18 trestů smrti, 35 trestů dočasného vězení a třem osobám byla udělena milost.²⁷

Srovnání s vybranými evropskými státy a regiony:

Stát/region	Tresty smrti	Vykonané popravy	% popravených
České země (do února 1948)	723	686	94,9
Slovensko (do února 1948)	65	27	41,5
Belgie (do prosince 1949)	2 940	242	8,2
Bulharsko	2 618	1 576	60,2
Dánsko	78	46	59,0
Francie	7 037	791	11,2
Maďarsko	476	189	39,7
Holandsko (do prosince 1950)	138	36	26,1
Norsko	25	22 (počet popravených Norů, popraveno bylo i 12 Němců)	88,0

Tabulka č. 2 – Rozsudky smrti v rámci retribuice podle jednotlivých zemí nebo regionů²⁸

²⁶ Tabulka vytvořena podle ADAMOVÁ, Karolína, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. str. 569-570

²⁷ Tamtéž, str. 569-570

²⁸ Tabulka převzata z FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuice v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. Novověk. str. 134

Ze současného pohledu moderního evropského práva retribuční dekrety svým retroaktivním charakterem bezesporu porušily dvě základní a pro trestní právo zcela zásadní právní zásady *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*. Zásada *nullum crimen sine lege* (není zločinu bez zákona) zakazuje, aby byl trestán čin, který byl za nelegální označen až po jeho uskutečnění. Nicméně, pokud by byl dekret rigorózně vázán touto zásadou, nebylo by možné pachatele válečných zločinů spravedlivě potrestat. Zásada *nulla poena sine lege* (není trestu bez zákona) zakazuje zvyšování trestů za trestné činy až po jejich spáchání. Porušení této zásady odpovídala skutečnost, že prakticky každý paragraf velkého retribučního dekretu obsahoval delší trest odnětí svobody, než stanovil TZ. U již existujících zločinů, kterými byli např. vražda nebo žhářství, byly zpřísněny tresty.²⁹

Velký retribuční dekret byl rozdílný od tehdejší západoevropské právní praxe v procesních otázkách, jelikož z důvodu urychlení retribuční praxe bylo stanoveno, že je rozhodnutí retribučního soudu konečné. V § 31 dekretu č. 16/1945 je stanoveno: „Proti rozsudku mimořádných lidových soudů není opravných prostředků.“ Úplné popření práva obžalovaného na odvolání ve velkém retribučním dekretu je sporný bod celého retribučního procesu. Ostatní evropské země rovněž omezily možnosti odvolání, nicméně v žádné ze západoevropských zemí nebylo rozhodnutí soudu absolutně nenapadnutelné, tak jako v případě českých zemí. Pro odsouzenou osobu tak neexistovala žádná varianta opravného prostředku proti neodpovídajícím nebo zaujatým rozsudkům.³⁰

Z dnešního právního pohledu lze na některá ustanovení retribučních dekretů nahlížet a jejich povahu považovat jako nadměrně přísnou, odplatnou a současně s možností uplatnění neobjektivního soudního procesu. Nicméně je nutné zkoumat retribuční dekrety v souladu s historickým kontextem jejich doby. Je nadměrně složité z pohledu současné právní praxe přesně určit, která část dekretů byla a je protiprávní, v čem konkrétním protiprávnost spatřovat nebo zdali vůbec některá část dekretů byla a je protiprávní. Je možné shrnout, že retribuční dekrety byly ve své době důležitou součástí exilového a následně poválečného zákonodárství a zřejmě i vlastní době přiměřenou formou legislativy se všemi svými příčinami a důsledky.

---

²⁹ Tamtéž, str. 124-125

³⁰ Tamtéž, str. 128-130

1.3 Ratihabice dekretů a další trestněprávní předpisy

Prozatímní Národní shromáždění republiky Československé (PNS) bylo ustaveno dne 28. října 1945 a toto datum je možné považovat za ukončení dekretálního poválečného období. Prezident E. Beneš vyzval PNS k dodatečné ústavní ratifikaci a schválení prezidentských dekretů neboli ratihabici. Ústavní zákon č. 57/1946, kterým se schvalují a prohlašují za zákon presidenta republiky, byl přijat dne 28. března 1946 a schvaloval a prohlašoval za ústavní zákon všechny dekrety vydané na základě ústavního dekretu ze dne 15. října 1940 o prozatímním výkonu moci zákonodárné, včetně tohoto dekretu. Všechny dekrety schválené tímto způsobem měly být vyhlášeny ve Sbírce zákonů a nařízení republiky Československé, pokud již nebyly ve Sbírce publikovány.³¹

Mezi další právní normy ze stejného období, které obsahovaly trestněprávní ustanovení, můžeme zařadit normy z let 1945 až 1946. Jedná se například o znárodňovací dekrety presidenta republiky č. 100 až č. 103/1945 Sb. nebo zákon č. 115/1946 Sb., o právnosti jednání souvisících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků. Dalším příkladem je zákon č. 165/1946 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou, který stíhal vysokými tresty toho, kdo se úmyslně nebo z nedbalosti dopustí poškození budov, zařízení, strojů, náradí nebo věcí, jichž se užívá k provozu podniku národního, znárodněného nebo pod národní správou. Ten, kdo spáchal tento trestný čin, mohl být při zvláště přitěžujících okolnostech potrestán trestem doživotního žaláře nebo i smrtí.³²

Dalším významnějším trestněprávním předpisem byl zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich, jímž bylo rozšířeno trestní zákonodárství soudní a správní o nové skutkové podstaty. Tímto zákonem stanovené tresty byly v závažných případech vysoké, u přečinů byl trest až do 10 let těžkého žaláře, u zločinů byl trest 10 až 20 let těžkého žaláře, výjimkou nebyl u nejzávažnějších případů ani doživotní těžký žalář nebo trest smrti. I zákon č. 27/1947 Sb., o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu zahrnoval vysoké tresty. Dle závažnosti trestné činnosti hrozilo odsouzenému až 10

---

³¹ PEJSKAROVÁ, Adéla. *České a československé právní dějiny: pracovní sešit*. Praha: Všehrd, spolek českých právníků, 2016. str. 98-99

³² ADAMOVIČ, Karolína, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. str. 570

let žaláře a peněžitý trest až do výše jednoho milionu korun československých (Kčs).³³

Důležité je zmínit také zákon č. 107/1947 Sb., o opatřeních proti neoprávněnému přechodu státních hranic, který postihoval především osoby německé a maďarské národnosti, které byly odsunuty, přestěhovány apod. z území Československa, a které neoprávněně znovu vstoupily na území ČSR. Současně byl tento zákon uplatňován i proti osobám, které vystěhovaným Němcům a Maďarům zajistily ubytování nebo zaměstnání. Trestem, který byl ukládán okresním národním výborem (ONV), mohlo být vězení až do 6 měsíců a pokuta do 50 000 Kčs. Jedním z nejvýznamnějších zákonů z tohoto období byl zákon z 24. října 1947 zákon č. 182/1947 Sb., o stíhání trestných činů proti státu, který stanovil, že se trestné činy proti státu na celém československém území stíhají podle zákona č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky (ve znění předpisů, které jej měnily a doplňovaly, vydaných před datem 30. září 1938), a tyto trestné činy byly stíhány před soudy zřízenými zákonem č. 68/1935 Sb., o vrchních soudech státních, případně před ostatními soudy, které byly příslušné k řízení o trestných činech podle zákona na ochranu republiky.³⁴

---

³³ Tamtéž, str. 570

³⁴ Tamtéž, str. 570-571

2 Trestní právo v letech 1948-1950

2.1 Historický kontext

Dočasný stav představovaný PNS a vládou Národní fronty Čechů a Slováků (NF) trval až do posledních demokratických voleb v poválečné ČSR, které se uskutečnily 26. května 1946, a ze kterých vzešlo Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé (ÚNS) a nová vláda NF. Volební právo a formu ÚNS upravoval zejména ústavní zákon č. 65/1946 Sb. o ústavodárném Národním shromáždění. Hlavním posláním ÚNS bylo především připravit a přijmout novou ústavu. Funkční období ÚNS bylo stanoveno do doby, kdy bude ustanoven nový zákonodárny sbor ČSR, nicméně bylo současně stanoveno omezené funkční období ÚNS na dobu dvou let. ÚNS bylo jednokomorovým orgánem (nebyl obnoven Senát), který měl 300 členů. V čele ÚNS byl Stálý výbor, který měl 24 členů. Pokud nebylo stanoveno jinak, platila pro ÚNS ustanovení Ústavy z roku 1920 o poslanecké sněmovně.³⁵

Strana	Čechy, Morava, Slezsko	Slovensko	Celkem %, počet poslanců
KSČ	40,17 %		31,05 %, 93
ČSNS	23,66 %		18,29 %, 55
ČSL	20,24 %		15,64 %, 46
ČSSD	15,58 %		12,05 %, 37
DS		62 %	14,07 %, 43
KSS		30,37 %	6,89 %, 21
SS		3,73 %	0,85 %, 3
SP		3,11 %	0,71 %, 2
neplatné hlasy	0,35 %	0,79 %	0,45 %

Tabulka č.3 - Výsledky voleb do Ústavodárného národního shromáždění³⁶

Pozn.: KSČ – Komunistická strana Československa, ČSNS – Československá strana národně socialistická, ČSL – Československá strana lidová, ČSSD – zde

³⁵ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. str. 61-63

³⁶ Tabulka převzata z POLÁK, Michal. *Sametová revoluce a obnova místní samosprávy*. Plzeň, 2019. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právnická. str. 18 - K tomu blíže též ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj veřejné správy v Československu a České republice (1945-2004)*. Praha: Eupress, 2004. str. 36

Československá strana sociálně demokratická, DS – Demokratická strana, KSS – Komunistická strana Slovenska, SS – Strana slobody, SP – Strana práce

Představitelé Komunistické strany Československé (KSČ) plánovali již po volbách v roce 1946 získat veškerou moc ve státě. Svůj záměr chtěli realizovat vítězstvím v následujících volbách nebo použitím násilí. Ostatní strany NF, které stále výrazněji kritizovaly komunistické politické praktiky, vnímali komunisté jako opoziční síly, které jim stojí v cestě za mocí. V roce 1947 se postupně systém NF dostal do krize, která vyvrcholila v roce 1948. K této situaci přispěla jednak zahraničněpolitická orientace na Sovětský svaz (SSSR), reprezentovaná např. odmítnutím tzv. Marshallova plánu na obnovu Evropy v červenci 1947, a dále vnitropolitická situace na území Slovenska, kde utrpěla Komunistická strana Slovenska (KSS) volební porážku od nekomunistických stran a snažila se pomocí rozsáhlých zatýkání a dalších prostředků zajistit moc. V roce 1947 byly vážně poškozeny vztahy mezi nekomunistickými stranami a KSČ také tzv. Krčmaňským případem, který souvisel s připravovaným atentátem na ministry České strany národně sociální (ČSNS) P. Zenkla a P. Drtinu. Bylo zjištěno, že s připravovaným atentátem měl spojitost sekretariát KSČ v Krčmani na Olomoucku, nicméně zásahy komunistického ministra vnitra V. Noska a jemu služebně podřízených bezpečnostních složek zajistily, aby nebyl případ řádně vyšetřen.³⁷

2.1.1 Únorový převrat

Boj o moc vyvrcholil v únoru 1948. Dne 20. února 1948 dvanáct nekomunistických ministrů ze stran ČSNS, ČSL a DS podalo demisi kvůli významným personálním změnám ve vedoucích pozicích bezpečnostních složek. KSČ nicméně spoléhala na ostatní ministry, kteří demisi nepodali a na společenský nátlak komunisty organizovaných Lidových milic a generálních stávek. Dne 23. února 1948 vystupňovaly nátlak akční výbory NF, závodní rady a odbory. Prostřednictvím akčních výborů byla realizována zatýkání, vydírání, zavražďování a další represe vůči politickým oponentům KSČ. Tyto zločiny byly schváleny zákonem z 8. srpna 1948 zákon č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů, který dodatečně stanovil, že veškeré činy akčních výborů byly v souladu s právem, i v případech, kdy jinak byly v rozporu s ostatními právními předpisy. Prezident E. Beneš 25. února 1948 ustoupil nátlaku komunistů

---

³⁷ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. str. 107

a jmenoval novou vládu NF, doplněnou podle návrhu komunistů novými ministry, v jejíž čele opět stanul Klement Gottwald.³⁸

2.1.2 Ústava Československé republiky

Únorovým převratem byly položeny základy pro nastolení totalitního politického systému, ve kterém klíčová moc ve státě byla soustředěna v KSČ. Veškeré ústřední státní orgány byly ovlivňovány a obsazovány na základě rozhodnutí Ústředního výboru Komunistické strany Československé (ÚV KSČ). V NF byly nadále zastoupeny i některé nekomunistické strany (ČSL, ČSNS a slovenské strany), avšak ty byly komunisty ovládány pomocí nastrčených funkcionářů, aby bylo zachována iluze pluralitního stranického systému. Dne 27. června 1948 byla ČSSD začleněna do KSČ.³⁹

V květnu 1945 byla přijata nová ústava Československé republiky, tzv. Ústava 9. května, která byla vyhlášena jako ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Počátkem roku 1948 existoval tři návrhy ústavy: národně socialistický, lidovecký a komunistický. Byl přijat komunistický návrh ústavy, který byl částečně inspirován sovětskou ústavou z roku 1936 a současně navazoval na ústavní listinu z roku 1920, kterou značně rozšířil o nové instituce a instituty. Ústava 9. května neobsahovala instituci ústavního soudu a výkladem ústavy bylo pověřeno Národní shromáždění republiky Československé (NS), ovšem fakticky nebyl tento výklad realizován. Tato ústava je hodnocena jako poměrně demokratická s odpovídající formálněprávní úrovni, nicméně ústavnost byla např. v oblasti základních lidských práv, občanských práv a dělby moci pouze iluzorního charakteru. Ústava 9. května je typem přímého rozporu mezi ústavním textem, zákony a právní praxí.⁴⁰

2.2 Právníková dvouletka

Po únorovém převratu roku 1948 vedení KSČ rozhodlo o zásadní proměně československého práva, aby bylo v souladu se všemi společenskými poměry „lidově demokratického“ státu. Nejednalo se pouze o změnu jednotlivých zákonů, ale o radikální změnu právního řádu pomocí kodifikační formy. Přestavba právního

---

³⁸ KUKLÍK, Jan. *Czech law in historical contexts*. Prague: Karolinum, 2015. str. 145-146

³⁹ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. str. 519

⁴⁰ KNOLL, Vilém, Alena RUNDOVÁ a Petra SMRŽOVÁ. *Vybrané mezníky českých právních dějin*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. Právníkové učebnice (Aleš Čeněk). str. 143-144

řádu byla součástí programového prohlášení vlády A. Zápotockého, které bylo předloženo NS 1. června 1948. Vládní program v této souvislosti uváděl: „Čeká nás práce na vybudování právní a organizační výstavby, která se musí přizpůsobit všem společenským a hospodářským změnám, které přinesly národní a demokratická revoluce a které dovršily únorové události.“ Na zasedání ÚV KSČ, které se konalo v červnu 1948, k tomuto názoru K. Gottwald připojil, že je nutné „likvidovat nemožný stav, kdy u nás platily zákony ještě z doby Marie Terezie“.⁴¹

Hlavním cílem tzv. právníké dvouletky, s výjimkou právního zakotvení výsledků politického boje o moc, byla unifikace práva na celém území ČSR, včetně kodifikace klíčových právních odvětví. Takové právo mělo být jednoznačné a především lidové, zvláště srozumitelné lidu. Toto „lidové právo“ proto muselo být zajištěno zjednodušenou právní úpravou. Účelem právníké dvouletky nebyla výhradně příprava osnov, které novelizovaly existující právní předpisy, ale rovněž přijetí nových, zásadním způsobem odlišných právních předpisů. Novým právním směrem se v československém právu mělo stát přizpůsobení právních předpisů sovětskému právu, včetně ideologie a třídního přístupu do právních předpisů, dále zřetelné zjednodušení, odstranění tzv. pozůstatků z doby kapitalismu, zvláště byrokratismu a formalismu. Současně s výše uvedeným byl popřen římskoprávní základ soukromého práva a také rozdělování práva na soukromé a veřejné.⁴²

Usnesením vlády ze dne 7. a 14. července 1948 byla ministerstvu spravedlnosti svěřena příprava důležitých právních předpisů v rámci právníké dvouletky. Nicméně ministerstvo spravedlnosti zahájilo přípravné práce po přijetí Ústavy 9. května. Československá vláda usneseními pouze potvrdila skutečný stav. V průběhu roku 1948 vzniklo několik kodifikačních komisí, které se věnovaly legislativním pracím. Vznikly také k nim náležející subkomise, které se zaměřily na přípravu konkrétních právních předpisů. Takto práce postupovaly až do září 1948, kdy ke stávajícím komisím byla ministerstvem spravedlnosti zřízena politická komise.⁴³

---

⁴¹ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. str. 122-123

⁴² BLÁHOVÁ, Ivana. *Rekodifikace trestního práva procesního v letech 1948-1950*. Praha: Auditorium, 2017. str. 47-48

⁴³ BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Jan KUKLÍK a Jiří ŠOUŠA. *Právníká dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. str. 36

2.2.1 Politická komise

Hlavním posláním politické komise nebyla důkladná kontrola jednotlivých připravovaných ustanovení, přestože se v několika případech zaobírala jejich detailních úpravou, ale především jejich politicko-ideová linie. Politická komise měla zejména dohlížet nad zachováváním principů založených komunistickým převratem a zakotvených např. v Ústavě 9. května. Z těchto důvodů byla politické komisi udělena řada pravomocí vůči jednotlivým kodifikačním komisím. V průběhu prací mohla politická komise libovolně zasahovat do připravovaných podkladů neboli elaborátů. Další pravomocí politické komise byla možnost vytváření nových subkomisí, přidělovat úkoly konkrétním pracovním týmům a klasifikovat práci odborných komisí a subkomisí. Tyto pravomoci byly politickou komisí často využívány. Všechny zákony, které byly připravovány v rámci právníkové dvouletky, byly hodnoceny a jejich konečné znění bylo ovlivňováno tímto orgánem.⁴⁴

Politická komise byla významná také personálním obsazením a organizačním postavením, jelikož byla podřízena přímo ministru spravedlnosti. Ministr spravedlnosti byl o práci komise informován pomocí náměstků ministra spravedlnosti, kteří byli členy politické komise. K důležitým otázkám se ministr spravedlnosti prostřednictvím vlastních náměstků vyjadřoval. Politickou komisí vedl náměstek ministra spravedlnosti Alfred Dressler⁴⁵, který se řadil mezi aktivní členy a ochránce stanovené ideologie. Dalšími osobnostmi, které se podíleli na činnosti politické komise, byli např. Karel Klos, Otakar Heráf nebo pozdější generální prokurátor Ladislav Lorek. Z časového hlediska zahájila politická komise svoji činnost 20. září 1948, tomuto datu předcházelo období živelné přípravy právních předpisů. Významným mezníkem v činnosti politické komise bylo jaro 1949, kdy došlo k ukončení prací na zákonu o právu rodinném a manželském a zejména byla vypracována osnova TZ.⁴⁶

Politická komise zcela nepochybně zasahovala odborným komisím do přípravy právních předpisů. Dále politická komise významně ovlivňovala hlavní

---

⁴⁴ Tamtéž, str. 36

⁴⁵ JUDr. Alfred Dressler – advokát, člen Antifašistického výboru – https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=15947

⁴⁶ BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Jan KUKLÍK a Jiří ŠOUŠA. *Právníková dvouletka: rekonstrukce právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. str. 36-37

ideovou linii přípravy, nicméně je nutné podotknout, že vlastní přípravou návrhů byly vždy pověřeny jednotlivé odborné komise a subkomise. Z tohoto důvodu vycházela politická komise v řadě méně závažných právních otázek z připravených podkladů. V rámci vlastní diskuze politická komise probírala a uvažovala nad užitím právních institutů ze SSSR nebo dalších zemí východního bloku, které se týkaly především úpravy trestního práva hmotné a procesního. Celkově je možné zhodnotit úlohu politické komise jako velice podstatnou, jelikož se významným způsobem podílela a svými zásahy značně ovlivnila přípravu hlavních právních předpisů z období právníkové dvouletky.⁴⁷

2.3 Trestněprávní předpisy přijaté po únorovém převratu

V oblasti trestního práva nadále platil rakouský trestní zákoník z roku 1852. Ústava 9. května v § 171 až 173 stanovila, že výklad a používání všech předpisů právního řádu musí být v souladu s ústavou a současně se ruší všechny zákony, které odporují ústavě a zásadám lidově demokratického zřízení nebo zákony, které upravují právo odlišně od ústavy. V návaznosti na nově vymezené ústavní mantinely byl v říjnu 1948 přijat zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky, jehož ustanovení byla později užitá rovněž v trestním zákoně z roku 1950. Tento zákon umožňoval státnímu aparátu velice tvrdě trestat odpůrce nově nastoleného totalitního režimu.⁴⁸ Zákonem na ochranu lidově demokratické republiky byl znovuzaveden zločin velezrady, dále obsahoval další zločiny proti vnější bezpečnosti státu, zločiny proti vnitřní bezpečnosti státu a zločiny proti mezinárodním vztahům republiky. Obsahoval rovněž ustanovení o sabotáži a ohrožení jednotného hospodářského plánu.⁴⁹

Zákonem č. 232/1948 Sb., o státním soudu, byl zřízen speciální soud pro trestání tzv. kontrarevolučních deliktů. V judikatuře Státního soudu byla hojně užívána ustanovení ze zákona na ochranu lidově demokratické republiky. Jednalo se zvláště o trestně činy velezrady (§ 1) a vyzvědačství (§ 5), za které byly stanoveny tresty v rozmezí 10 až 25 let odnětí svobody nebo doživotí, v kvalifikovaných případech také trest smrti. Další ustanovení stanovená tímto zákonem obsahovala např. skutkové podstaty pobuřování proti republice (trest od

---

⁴⁷ Tamtéž, str. 37-38

⁴⁸ SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. str. 210-211

⁴⁹ PEJSKAROVÁ, Adéla. *České a československé právní dějiny: pracovní sešit*. Praha: Všehrd, spolek českých právníků, 2016. str. 111

tří měsíců do pěti let), zneužití úřadu duchovního nebo jiné podobné funkce (trest od jednoho měsíce do jednoho roku), nedovolené ozbrojování (trest od tří měsíců do deseti let) a sabotáže (od jednoho roku do deseti let).⁵⁰

Ve sféře trestního práva procesního byly podstatné změny provedeny zákonem č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví, který vycházel z Ústavy 9. května. Upravoval soudní organizaci krajskému zřízení, které bylo nastoleno pozdějším zákonem č. 280/1948 Sb. tak, jak bylo předpokládáno Ústavou 9. května. Tento zákon zavedl laický prvek při rozhodování soudu. V § 2, § 6 a § 8 stanovil, že soudy rozhodují zásadně v senátech. U okresních soudů se senát skládal z jednoho soudce z povolání a dvou soudců z lidu, u krajských soudů a u Nejvyššího soudu se skládal ze dvou soudců z povolání a tří soudců z lidu. Při rozhodování si byli všichni soudci rovni. Dále zákon zakotvil namísto trojinstančnosti zásadně dvojinstančnost řízení. K těmto zákonům je vhodné uvést i zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii, který stanovil, že poskytování právní pomoci je veřejnou povinností advokátů, kteří mohli vykonávat svoji činnost pouze pokud byli součástí krajských sdružení advokátů.⁵¹ V souvislosti se zákonem o zlidovění soudnictví byl přijat zákon č. 320/1948 Sb., o územní organizaci krajských a okresních soudů, který soudní organizaci přizpůsobil nově zaváděnému krajskému zřízení.⁵²

2.4 Trestněprávní předpisy přijaté v rámci právnické dvouletky

V rámci rekodifikace československého trestního práva byl v roce 1950 ministerstvem spravedlnosti připraven zákon č. 86/1950 Sb. Trestní zákon (TZ) a zákon č. 88/1950 Sb. Trestní zákon správní (TZS). Na výše zmíněné právní předpisy přímo navazovaly základní předpisy procesního práva trestního, a to zákon č. 87/1950 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád – TŘ), a zákon č. 89/1950 Sb. Zákon o trestním řízení správním (trestní řád správní – TŘS). Dále byl v roce 1950, podobně jako v ostatních státech východního bloku, doplněn NS trestní zákon zákonem č. 165/1950 Sb., na ochranu míru, který stanovil trest odnětí svobody ve svém § 1 následovně: „*Kdo se pokusí rozrušit mírové soužití národů*

---

⁵⁰ SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. str. 210-211

⁵¹ Tamtéž, str. 210-211

⁵² KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. str. 637

*tím, že jakýmkoliv způsobem podněcuje k válce, válku propaguje nebo válečnou propagandu jinak podporuje.*⁵³

Tvůrci nových zákonů částečně použili výsledky nedokončených rekodifikačních prací z období první republiky. Současně navázali na předchozí prvorepublikové snahy o sjednocení trestního práva na celém území republiky, dále i na úvahy o jednotné úpravě trestního práva správního, o sjednocení vojenského trestního práva s obecným trestním právem a kárného práva s kázeňským právem. Nicméně za vzor jim sloužily především sovětské právní předpisy. Sovětským právem byla ovlivněna zvláště úprava klíčových ustanovení, např. vymezení účelu TZ, koncepce trestní odpovědnosti, definice trestného činu, účel trestu a velké množství procesních institutů. Novými trestněprávními kodifikacemi byly nahrazeny starší trestněprávní zákony včetně původně samostatně upravených vojenských trestních předpisů, konkrétně vojenského TZ z roku 1855 a vojenských trestních řádů z roku 1912. Důležitým výsledkem rekodifikace trestního práva bylo definitivní odstranění právního dualismu recipovaného rakouského a uherského práva, včetně dualismu práva obecného a vojenského.⁵⁴

2.5 Trestní zákon č. 86/1950 Sb.

2.5.1 Obecná část

Dne 12. července 1950 bylo trestním zákonem č. 86/1950 Sb. kodifikováno trestní právo Československé lidově demokratické republiky. Kolektiv autorů, jejichž práci řídil významný právník prof. Vladimír Solnař,⁵⁵ pojmově a významově popsal trestní právo následovně: *„Trestní právo ČSR je typem socialistického trestního práva, práva nového a vyššího typu, které se svým třídním obsahem a svou formou zásadně liší od trestního práva kteréhokoliv buržoasního státu. Socialistické trestní právo je součástí nadstavby nad socialistickou základnou.*⁵⁶ *Pro vznik lidově demokratického právního řádu jako součásti ideologické nadstavby platí geniální závěr soudruha J. V. Stalina v jeho práci „O marxismu v jazykovědě“: „Každá*

---

⁵³ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. str. 622

⁵⁴ Tamtéž, str. 622

⁵⁵ prof. JUDr. Vladimír Solnař, DrSc. - právník, profesor trestního práva na Právnické fakultě Univerzity Karlovy. Obecně uznávaný za nejvýznamnějšího představitele československé trestněprávní vědy ve druhé polovině 20. století. - <https://www.cbdb.cz/autor-103795-vladimir-solnar>

⁵⁶ SOLNAŘ, Vladimír, ed. *Trestní právo: Část zvláštní: [Určeno] pro posluchače právnické fak.* Dotisk 1. vyd. 1955. Praha: SPN, 1955. str. 7

*základna má svou nadstavbu, socialistická také svou. Mění-li se nebo likviduje-li se základna, pak se hned za ní rodí jí odpovídající nadstavba.*⁵⁷

Je zcela patrné, že byl trestní zákon intenzivně ovlivněn Stalinovou tezí o zostřování třídního boje v období budování socialismu, jelikož jednoznačně vyjadřoval tzv. „třídnost“ trestního práva. V § 1 TZ bylo stanoveno, že trestní zákon chrání lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce a vychovává k dodržování pravidel socialistického soužití. Účelem trestu bylo dle § 17 TZ zneškodnění nepřátel pracujícího lidu, zabránit pachateli v dalším páchání trestných činů, vychovávat jej k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití a výchovně působit na ostatní členy společnosti.⁵⁸

2.5.1.1 Pojetí trestného činu

Trestní zákon v § 2 trestný čin definoval: „*Trestný činem je jen takové pro společnost nebezpečné jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavinil.*“ Hlavní změnou oproti předchozí právní úpravě bylo nové pojetí trestného činu a rozdílná kategorizace soudně trestných deliktů. Předchozí rozdělení na zločiny, přečiny a přestupky nebylo novou úpravou přebráno.⁵⁹ Existovala pouze jedna kategorie soudně trestných činů. Podobně jako v ostatních státech východního bloku došlo i v ČSR k přechodu z formálního pojetí trestného činu na materiální (respektive materiálně-formální).⁶⁰

Dle § 2 TZ bylo vyžadováno, aby jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavinil, bylo nebezpečné pro společnost. Nicméně zákon nijak nekonkretizoval nebezpečnost činu pro společnost. V případě, že čin nebyl pro společnost nebezpečný, nejednalo se o trestný čin, i když měl všechny formální znaky uvedené v trestním zákoně. Jestliže byla nebezpečnost činu pro společnost nepatrná, byl prokurátor oprávněn zastavit trestní stíhání. Z výše uvedeného je zřejmé, že došlo ke spojení dvou principů, a to materiálního pojetí trestného činu a

---

⁵⁷ SOLNAR, Vladimír, ed. *Trestní právo: Část obecná: [Určeno] pro posluchače právnické fak. 1.* vyd. 1953. Praha: SPN, 1953. str. 7

⁵⁸ SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990.* Praha: Karolinum, 2002. str. 212

⁵⁹ Viz čl. 4 zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927

⁶⁰ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezprávi.* Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 562

diskreční pravomoci prokurátora, která byla výjimkou ze zásady legality, ze které přímo vycházel trestní řád. Takovéto uspořádání bylo později hodnoceno jako nekoncepční.⁶¹

2.5.1.2 Základy trestní odpovědnosti

Je důležité zmínit ze základů trestní odpovědnosti velice širokou koncepci pokusu trestného činu (§ 5 TZ). Nebylo zde podrobněji specifikováno, jaké jednání má k uskutečnění pokusu nastat, jelikož postačovalo, že jednání bylo nebezpečné pro společnost a pachatel se jej dopustil v úmyslu spáchat trestný čin. Touto právní úpravou bylo umožněno, aby pod pokus trestného činu byla zahrnuta i jednání, která neměla návaznost na jeho dokonání. Takováto jednání jsou dnes označována jako příprava trestného činu.⁶² Příprava k trestnému činu nebyla stanovena jako obecná forma trestné činnosti, ale u některých skutkových podstat byla v jeho znacích obsažena, tudíž byla stíhána jako dokonáný trestný čin. Jako příklad lze uvést spolčení. Spolčení bylo samostatným trestným činem (§ 166 TZ), ale současně bylo znakem skutkových podstat u některých dalších trestných činů (např. § 78 odst. 2, § 79, § 84 odst. 2 a další). K doplnění základů trestní odpovědnosti je možné uvést, že trestnost účastenství (návodu a pomoci) nebyla závislá na trestnosti přímého pachatele (tzv. zásada osamostatnění účastenství). Mezi trestné byl řazen i pokus návodu a pomoci (§ 7 odst. 4 TZ).⁶³

Předcházející právní úprava rozeznávala jako formu zavinění „zlý úmysl“, který definovala následovně: „*Ke zločinu vyžaduje se zlého úmyslu. Zlý úmysl dává se však za vinu nejen tehda, když před tím, než se něco před se vzalo nebo opominulo, anebo když se to před se bralo nebo opomijelo, zlo, jež se zločinem jest spojeno, přímo bylo rozváženo a umíněno; nýbrž i, když z nějakého jiného zlého úmyslu něco bylo před se vzato nebo opominuto, z čeho zlo, které tím povstalo, obyčejně povstává, anebo alespoň snadno povstati může.*“ Dále předcházející právní úprava vylučovala zavinění z nedbalosti.⁶⁴ Oproti tomu je důležité zmínit nové pojetí druhů a forem zavinění dle TZ z roku 1950, který charakterizoval

---

⁶¹ Tamtéž, str. 562

⁶² Viz § 20 zákona č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku

⁶³ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 562

⁶⁴ Viz § 1 a § 2 písm. f) zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1927

odlišným způsobem a zavedl další druhy a formy zavinění, které blíže specifikuje následující tabulka.

Zavinění	Úmysl	přímý	§ 3 odst. 1 písm. a) TZ
		eventuální	§ 3 odst. 1 písm. b) TZ
	Nedbalost	vědomá	§ 3 odst. 2 písm. a) TZ
		nevědomá	§ 3 odst. 2 písm. b) TZ
Zavinění	Složka intelektuální	Složka volní	
Úmysl přímý	ví, že způsobí VZ* nebo že může způsobit VZ	chce způsobit VZ	
Úmysl eventuální	ví, že může způsobit VZ	je srozuměn s tím, že nezpůsobí VZ	
Vědomá nedbalost	ví, že může způsobit VZ	spoléhá bez přiměřených důvodů, že nezpůsobí VZ	
Nevědomá nedbalost	neví, že může způsobit VZ	mohl o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět	
Nedostatek zavinění	ví, že může způsobit VZ	spoléhá z přiměřených důvodů, že nezpůsobí VZ	
Nedostatek zavinění	neví, že může způsobit VZ	nemohl o tom vzhledem k okolnostem a k svým osobním poměrům vědět	

Tabulka č.4 – Přehled druhů a forem zavinění⁶⁵, *VZ – výsledek uvedený v zákoně

2.5.1.3 Tresty

Uspořádání trestů bylo založeno na dualismu. Trestní zákon rozlišoval mezi tresty (hlava čtvrtá TZ) a ochrannými opatřeními (hlava šestá TZ). Ochrannými opatřeními bylo ochranné léčení (§ 70 TZ), ochranná výchova (§ 71) a zabránění (§ 74). V § 17 TZ byl vymezen účel trestu následovně:⁶⁶

- a) zneškodnit nepřátele pracujícího lidu
- b) zabránit pachateli v dalším páčání trestných činů a vychovávat ho k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití

⁶⁵ SOLNAŘ, Vladimír, ed. *Trestní právo: Část obecná: [Určeno] pro posluchače právnické fak. 1.* vyd. 1953. Praha: SPN, 1953. str. 157

⁶⁶ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví.* Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 562

c) působit výchovně na ostatní členy společnosti

Podle prof. Solnaře „lze ustanovení § 17 odst. 1 písm. a) porozumět pouze v úzké souvislosti s § 2 TZ v tom smyslu, že se trest ukládá nepřítelům pracujícího lidu jen za jednání nebezpečné pro společnost. Teprve tehdy, až se nepřítel pracujícího lidu pokusí rozvrátit nebo jinak poškozovat lidově demokratický řád, dopadne na něho trest s plnou tíží. To je vyjádřeno výrazem „zneškodnit“, v němž je u těchto pachatelů zdůrazněn prvek donucení, který je obsažený v trestu. Rozvratníka nutno zneškodnit tím, že se vyloučí ze společnosti, aby mu bylo znemožněno pokračovat v záškodnické činnosti a aby nebyl překážkou v cestě socialistické výstavby. Nepřítelem pracujícího lidu je netoliko třídní nepřítel, tj. (třeba bývalý) příslušník vykořisťovatelské třídy, ale i ten, kdo se postavil svým činem na stranu třídního boje, třeba sám neměl zisku z vykořisťovatelských pramenů.“⁶⁷

Je zřejmé, že je ze současného pohledu obtížné definovat, kdo byl nepřítel pracujícího lidu. Toto ustanovení TZ mohlo být zneužito státní mocí na téměř jakýkoliv trestný čin, jelikož je evidentní, že se jedná svým způsobem o neurčitý právní pojem, jehož význam a obsah záležely pouze na výkladu dobových soudních orgánů v moci komunistů. Patrně za nepřítele třídního lidu tak mohla být označena ve vykonstruovaném procesu v podstatě jakákoliv osoba. Dále je z výše uvedeného ustanovení TZ zcela patrná třídnost práva, která vycházela ze Stalinovy teze o zostřování třídního boje.

V trestním zákoně byly tresty rozděleny na tresty hlavní a tresty vedlejší. Hlavními tresty byly trest smrti, trest odnětí svobody a nápravné opatření. Mezi vedlejší tresty patřily ztráta státního občanství, ztráta čestných práv občanských, vyloučení z vojska, ztráta vojenské hodnosti, propadnutí jmění, trest peněžité, zákaz činnosti, vyhoštění, zákaz pobytu, uveřejnění rozsudku a propadnutí věci. Vedlejší trest mohl být uložen pouze společně s trestem hlavním.⁶⁸ Dle § 24 TZ bylo umožněno podmíněné odsouzení. Ustanovení § 31 TZ stanovilo, že trest dočasně odnětí svobody nesmí po jeho zvýšení být vyšší než 25 let, současně ustanovení § 30 TZ umožňovalo snížení trestu pod dolní hranici trestní sazby za určitých podmínek ohledně typu uloženého trestu. Snížení trestu a podmíněné

---

⁶⁷ SOLNAŘ, Vladimír, ed. *Trestní právo: Část obecná: [Určeno] pro posluchače právnické fak. 1.* vyd. 1953. Praha: SPN, 1953. str. 234-235

⁶⁸ Viz § 18 zákona č. 86/1950 Sb. trestní zákon

odsouzení bylo u některých trestných činů trestním zákonem vyloučeno. Oproti tomu u některých hospodářských trestných činů musel být obligatorně uložen trest peněžítý (např. § 132 a § 133 TZ) a propadnutí jmění (např. § 130 a § 131 TZ).⁶⁹

Pověstným ustanovením byl § 36 TZ (zrušen zákonem č. 63/1956 Sb.), který upravoval zařazení do tábora nucené práce. Dle § 36 TZ ten, „*kdo trestným činem projevil nepřátelství k lidově demokratickému řádu a za výkonu trestu neprokázal svou práci a svým chováním polepšení opravňující k naději, že povede řádný život pracujícího člověka, může být po odpykání celého trestu dočasněho odnětí svobody zařazen do tábora nucené práce na tři měsíce až dvě léta.*“ Toto ustanovení bylo hojně zneužíváno proti údajným nepřátelům lidově demokratického zřízení, ať již proti skutečným, nebo domnělým. Teoretiky byl TZ kritizován za časté, neodůvodněné značné rozdíly v trestních sazbách určitých trestných činů ve zvláštní části. Diferencovanost výše trestní sazby byla odrazem disproporce mezi chráněnými zájmy, jelikož byly zvláště přeceňovány majetkové zájmy v poměru k ochraně osob. Příkladem lze uvést § 219 TZ a § 246 TZ – za úmyslné ublížení na zdraví hrozil trest odnětí svobody až na 6 měsíců, nicméně za nedbalostní způsobení škody nikoliv nepatrné na majetku lidového družstva hrozil trest odnětí svobody až jeden rok. TZ také nenavázal na progresivní prvorepublikovou úpravu trestního soudnictví nad mládeží, konkrétně na zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. Je však důležité zmínit, že alespoň ve zvláštním oddíle TZ, konkrétně § 56 až § 63 TZ, byly stanoveny odchylky pro trestání mladistvých, nejednalo se ovšem o specializovaný a ucelený systém pro trestní oblast ve věcech mládeže.⁷⁰

2.5.2 Zvláštní část

Zvláštní část TZ charakterizovala zvláštní znaky jednotlivých trestných činů a současně stanovila tresty za spáchání těchto trestných činů. Jednotlivá ustanovení zvláštní části TZ konkretizovala obecný pojem trestného činu, určovala konkrétní trestný čin a diferencovala jej od jiných trestných činů a přestupků. Dle prof. Solnaře byla důležitá důkladná znalost zvláštní části TZ, jelikož nesprávná kvalifikace v konkrétním případě vedla k tomu, že určitá osoba byla odsouzena za spáchání jiného trestného činu, než kterého se ve skutečnosti dopustila, nebo byla

---

⁶⁹ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 562-563

⁷⁰ Tamtéž, str. 563

neprávem odsouzena za jednání, které ve skutečnosti vůbec nebylo trestným činem, nebo naopak nebyla odsouzena, ačkoliv trestný čin spáchala.⁷¹

2.5.2.1 Systém zvláštní části trestního zákona

Skutkové podstaty trestných činů byly ve zvláštní části TZ uspořádány podle specifického systému v jednotlivých hlavách a oddílech. Záležitost systému zvláštní části trestního zákona disponovala velkým politickým významem. Trestné činy byly rozděleny do jednotlivých hlav a oddílů na základě svých druhových předmětů (objektů). Tím bylo vyjádřeno, že byly jednotlivé hlavy a oddíly sdruženy dle trestných činů, které zasahovaly proti skupině společenských vztahů ze shodné oblasti společenského života. Hierarchie hlav zvláštní části byla určena objektivním významem společenských vztahů určitého druhu z hlediska zájmů dělnické třídy neboli stupněm závažnosti jednotlivých skupin trestných činů. Příkladem je lidově demokratický stát jako nejdůležitější instituce nadstavby a jeho základy, které tvořily v československém trestním právu nejdůležitější druhový objekt trestných činů, a tudíž byly tresty proti republice zařazeny do čela zvláštní části TZ.⁷²

2.5.2.2 Hlavy zvláštní části trestního zákona

TZ ustanovení zvláštní části rozděloval do desíti hlav. První hlava zahrnovala trestné činy proti republice, to byly takové trestné činy, které útočily proti základům politického a hospodářského řádu lidově demokratické republiky. Jednalo se o trestné činy proti základům republiky, bezpečnosti republiky, ochraně vlasti, proti ústavním činitelům a trestné činy ohrožující pořádek ve věcech veřejných. Druhá hlava postihovala trestné činy hospodářské, které útočily proti hospodářskému řádu, který byl základem lidově demokratického řádu, a to potud, pokud se tyto útoky nejevily jako přímé útoky proti republice. Patřily sem trestné činy proti hospodářské soustavě, proti jednotnému hospodářskému plánu, trestné činy daňové a porušení předpisů o oběhu zboží ve styku s cizinou.⁷³

Třetí hlava obsahovala ustanovení o trestných činech proti pořádku ve věch veřejných. V této hlavě byly postiženy útoky namířené proti řádné činnosti orgánů lidově demokratického státního aparátu (trestné činy proti lidové správě a

---

⁷¹ SOLNAŘ, Vladimír, ed. *Trestní právo: Část zvláštní: [Určeno] pro posluchače právnické fak.* Dotisk 1. vyd. 1955. Praha: SPN, 1955. str. 8

⁷² Tamtéž, str. 11-12

⁷³ Tamtéž, str. 12-13

soudnictví), dále trestné činy spáchané odpovědnými pracovníky a funkcionáři uvnitř lidově demokratického státního aparátu (trestné činy proti povinnostem veřejných činitelů). Další oddíly této hlavy postihovaly trestné činy proti veřejným činitelům, dále trestné činy ohrožující čistotu veřejného života, tj. úplatkářství a také jiné trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, zvláště ty, které porušovaly klidné soužití občanů. Čtvrtá hlava postihovala trestné činy obecně nebezpečné a hlava pátá, která chránila rodinu a mládež, tvořila přechod od trestných činů, které se dotýkaly především zájmu celku k těm, které se dotýkaly hlavně zájmů jednotlivce.⁷⁴

V hlavě šesté zařazoval trestní zákon na první místo trestné činy proti životu a zdraví člověka. Sedmá hlava chránila svobodu a důstojnost člověka. Ustanoveními o trestných činech proti svobodě poskytoval zákon trestní ochranu demokratickým svobodám občanů zaručených ústavou a ustanoveními o trestných činech proti důstojnosti člověka chránil důstojnost občanů v pohlavní sféře. Osmá hlava byla zaměřena na trestné činy majetkové, především na ochranu socialistického vlastnictví (národní majetek a majetek lidových družstev) a také zde byly uvedeny trestné činy zvláště proti osobnímu vlastnictví občanů. Odchylně od systematiky zvláštní části byly uspořádány hlava devátá (trestné činy proti brannosti) a hlava desátá (trestné činy vojenské), i přesto, že se dotýkaly jednoho z nejvýznamnějšího státního zájmu, konkrétně zájmu na obranyschopnost lidově demokratické vlasti. Důvodem tohoto odchylného uspořádání byla zvláštní povaha těchto trestných činů, jelikož byly závislé na porušení zvláštních povinností vlastních práv vojenských osob, a tudíž pro ně platily odlišné zásady. Trestné činy proti brannosti tvořily spojovací článek mezi trestnými činy vojenskými a ostatními trestnými činy.⁷⁵

2.6 Srovnání zákonů 86/1950 Sb. a 40/2009 Sb.

Ve srovnání se současným trestním zákoníkem je zřejmá změna v uspořádání systému zvláštní části TZ. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (TrZ) ve své zvláštní části obsahuje následující katalog trestných činů, který je rozdělen do následujících 13 hlav: 1. trestné činy proti životu a zdraví, 2. trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství, 3. trestné

---

⁷⁴ Tamtéž, str. 13

⁷⁵ Tamtéž, str. 13-14

činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, 4. trestné činy proti rodině a dětem, 5. trestné činy proti majetku, 6. trestné činy hospodářské, 7. trestné činy obecně nebezpečné, 8. trestné činy proti životnímu prostředí, 9. trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci, 10. trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, 11. trestné činy proti branné povinnosti, 12. trestné činy vojenské a 13. trestné činy proti lidskosti, proti míru a válečné trestné činy.⁷⁶

V popředí u TZ č. 86/1950 Sb. je především ochrana lidově demokratického zřízení a majetku lidově demokratické republiky jako jeden ze základů hospodářského a politického řádu. Oproti tomu současný TrZ klade v první řadě důraz na ochranu života a zdraví jednotlivce, vychází přitom tak z ústavy České republiky (ČR)⁷⁷ a Listiny základních práv a svobod (LZPS).⁷⁸ Je zřejmé, že ochrana života a zdraví nepožívala takového stupně ochrany a významu v období socialistického režimu, jako je tomu v současné době. To samé platí i pro ochranu svobody a práv na ochranu osobnosti, které měly v původním trestním zákoně opět druhořadou ochranu oproti jiným objektům trestního práva. Současná právní úprava také rozšířila katalog zvláštní části např. o trestné činy proti životnímu prostředí, na které nebyl v případě socialistického trestního práva kladen žádný nebo minimální zřetel.

Nelze opomenout ani skrytou analogii⁷⁹ v trestním zákoně, která je v současném trestním právu ústavně zakázána.⁸⁰ I v případě TZ bylo užití analogie k tíži pachatele zakázáno, nicméně je možné nalézt řadu trestných činů, jejichž znaky byly vymezeny velice široce, a proto v nich byla taková analogie skryta. Za naprosto zřejmý příklad lze uvést § 129 TZ – nepřátelské jednání proti republice, kterého se dopustí ten, kdo úmyslně ohrozí obecný zájem jednáním nepřátelským lidově demokratickému státnímu zřízení nebo společenskému řádu republiky. Pro účelový výklad bylo možné také využít pojmy jako je např. pobuřování (§ 81 TZ)

---

⁷⁶ Zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

⁷⁷ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

⁷⁸ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

⁷⁹ „*analogia legis*“ – výjimečně přípustný postup, kdy se chybějící právní norma pro určitý konkrétní případ nahradí právní normou, která na věc nedopadá, její hypotéza je však obdobná, nebo se rozhoduje podle obecných právních zásad (*analogia iuris*) – dostupné online z <https://iuridictum.pecina.cz/w/Analogie>

⁸⁰ Viz čl. 39 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod – dostupné online: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

nebo podvracení (§ 79 TZ) a další.⁸¹ Užití analogie bylo formálně popřeno i v dobové studii, která zákaz analogie odůvodňovala tak, že „Dostatečně široká formulace skutkových podstat spolu s extensivním výkladem umožňuje nepochybně postihnout všechna jednání pro společnost nebezpečná.“ Současně uvádí, že byla analogie velmi zdiskreditována nacistickým trestním právem.⁸²

Je podstatné také uvést, že existuje a existovala shodná teorie týkající se rozdělení TZ a TrZ na obecnou a zvláštní část. Mezi další formální společné znaky lze zařadit rozdělení obecné a zvláštní části na hlavy a oddíly, případně díly. Dále se je možné ztotožnit s názorem prof. Solnaře, že „klasifikace trestných činů podle jejich druhových předmětů je jediným vhodným základem pro systematiku vědeckého, učebnicového zpracování zvláštní části trestního práva.“⁸³ Z výše uvedeného vyplývá, že je vhodné i nadále rozdělovat trestné činy ve zvláštní části do hlav, které spolu vnitřně souvisejí svým významem a obsahem. Toto rozdělení napomáhá k přehlednosti platného trestního práva a současně je z něho zřejmé, které právem chráněné objekty požívají nejvyšší právní ochrany a které naopak nižší.

2.7 Trestní řád

Zákon o trestním řízení soudním č. 87/1950 Sb. nahradil do té doby platnou právní úpravu trestního řízení, která byla založena na liberálních zásadách Glaserova trestního řádu⁸⁴ z roku 1873, včetně uherských trestně procesních předpisů z roku 1896. V trestním řádě byly daleko více než v trestním zákoně patrné sovětské vlivy. Účel trestního řádu byl definován v jeho § 1, který uváděl, že projednávání trestních věcí u soudu mělo vychovávat občany „*k ostrážitosti vůči nepřátelům pracujícího lidu a jiným rušitelům jeho budovatelského úsilí a k plnění občanských povinností*“. Trestní řád zejména upravoval jednotlivá stádia trestního řízení. V rámci trestního řízení rozlišoval přípravné řízení, hlavní líčení před

---

⁸¹ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 565

⁸² FILIPOVSKÝ, Jan, Jan TOLAR a Adolf DOLENSKÝ. *O obecné části trestního zákona*. Praha: Orbis, 1951. Nový právní řád. str. 41

⁸³ SOLNAŘ, Vladimír, ed. *Trestní právo: Část zvláštní: [Určeno] pro posluchače právnické fak.* Dotisk 1. vyd. 1955. Praha: SPN, 1955. str. 12

⁸⁴ Zákon č. 119/1873 ř. z., ze dne 23. 5. 1873, jednalo se na svou dobu o velmi pokrokový a moderní zákoník. Tento trestní řád je označován podle svého autora, kterým byl Dr. Julius Glaser - CHMELÍK, Jan a Eduard BRUNA. *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. Eupress. str. 14

soudem, odvolací řízení a řízení o mimořádných opravných prostředcích, mezi které se řadila stížnost pro porušení zákona a obnova řízení a řízení o výkonu trestu. Rovněž nová podoba trestního řízení byla ovlivněna sovětským vzorem, a to se projevilo zejména v přípravném řízení a v roli prokurátora.⁸⁵

V průběhu celého trestního řízení měl rozhodující úlohu státní, popřípadě okresní prokurátor. Společně s orgány národní bezpečnosti zajišťoval prokurátor průběh přípravného řízení, v případě vojenských trestných činů byl příslušný vojenský prokurátor. Ustanovení zákona č. 232/1948 Sb., o státním soudu, která se věnovala příslušnosti státního prokurátora, převzal a upravil trestní řád. Ten byl dle § 13 příslušný konat přípravné řízení o všech činech podle první hlavy zvláštní části TZ, pokud na ně byl zákonem stanoven trest smrti, trest odnětí svobody na doživotí nebo trest odnětí svobody s dolní hranicí nejméně deseti let. Dále se mohl rozhodnout, zdali bude konat přípravné řízení i o jiných trestných činech podle první hlavy zvláštní části TZ, o neoznámení nebo nepřekažení těchto činů, o nadřzování, spolčení a podněcování k nim nebo o trestných činech příslušníků Sboru národní bezpečnosti (SNB).⁸⁶

2.8 Trestní zákon správní a trestní řád správní

TZS doplňoval TZ a zaměřoval se trestáním přestupků, tj. činů menší společenské nebezpečnosti, než byly trestné činy. TZS navazoval zejména na nové předpisy vydané po roce 1945, které zmocňovaly ke správnímu trestání národní výbory. TZS obsahoval vlastní obecnou část, ve které byly definovány přestupky a tresty, a zvláštní část, která do značné míry kopírovala zvláštní část TZ. Tato zvláštní část obsahovala přestupky ochrany hospodářství, práce, zdraví lidu a zásobování, pořádku ve věcech veřejných, brannosti, kulturního života pracujících a tzv. občanského soužití. TRS upravoval postup řízení před zvláštními trestními komisemi národních výborů. V prvním stupni zpravidla rozhodoval ONV. Řízení o odvolání rozhodoval krajský národní výbor (KNV), který disponoval pravomocí rozhodnutí ONV potvrdit, změnit nebo zrušit, a to i v neprospěch odvolatele.⁸⁷

---

⁸⁵ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. str. 114-115

⁸⁶ Tamtéž, str. 115

⁸⁷ Tamtéž, str. 116-117

3 Trestní právo 1951-1968

3.1 Historický kontext

V období 50. let došla československá věda trestního práva k závěru, že trestní právo je jednou z nejdůležitějších součástí demokratického práva a že se jedná o právo „socialistického typu“. Důraz byl kladen především na třídní charakter a účel trestního práva, které byly vyjádřeny tím, že trestní právo „*chránilo společenské vztahy, které jsou vhodné a výhodné pro dělnickou třídu a všechny pracující. Tím vyjadřuje vůli dělnické třídy...*, Komunistické strany Československa a naší vlády.“ Třídní charakter trestního práva byl spatřován i v tom, proti komu trestné represe směřovala. Tuto roli trestního práva vyjádřil na IX. sjezdu KSČ Klement Gottwald, když mluvil o nutnosti potrestat příslušníky „svržené buržoazie“, kteří se údajně dopouštěli těch nejtěžších zločinů „velezrady, sabotáže, špionáže, rozvrtné propagandy, rozkrádání socialistického vlastnictví a různých reakčních spiknutí“.⁸⁸

Dalším rysem trestního práva vytvořeným marxistickou právní vědou v 50. letech byl i tzv. socialistický demokratismus, který navazoval na výše zmíněný třídní charakter a zakládal se na tezi, že „socialistické“ trestní právo je na rozdíl od „kapitalistických států“ skutečně demokratické, jelikož chrání demokratická práva a svobody většiny společnosti, a zvláště „širokých mas pracujících“. Pro ČSR jako člena východního bloku vyplýval závazek trestat jednání namířená proti zájmům SSSR a dalších států sovětského bloku. Toto jednání bylo dobově označováno projevem „proletářského internacionalismu“. Příkladem lze uvést vyzvědačství proti spojenci nebo hanobení spojeneckého státu, což bylo ještě více zvýrazněno vytvořením vojenské organizace sovětského bloku, tzv. Varšavské smlouvy.⁸⁹

V 50. letech došlo k výrazným přeměnám společnosti jak z politického, tak ekonomického hlediska, což se rovněž projevilo i v trestním zákonodárství. Již v roce 1953 byl přijat zákon č. 102/1953 Sb., který měnil a doplňoval některá ustanovení TZS, především byly tímto zákonem přikázány závažnější přestupky do pravomoci prokurátorů a soudů. V celé první polovině 50. let docházelo k porušování zákonnosti, nedodržování právních norem a ukládání mimořádných represí, kromě toho nebyla dodržována ani zásada objektivní pravdy, právo na

---

⁸⁸ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. str. 162-163

⁸⁹ Tamtéž, str. 163

obhajobu atd. Trestní právo, včetně soudního systému, bylo nutné reformovat. V červnu 1956 se uskutečnila celostátní konference KSČ, která vymezila hlavní směr, jakým by se měly reformy realizovat.⁹⁰

3.2 Reformy trestního práva hmotného

3.2.1 Zákon č. 63/1956 Sb.

V roce 1956 byl zákonem č. 63/1956 Sb., kterým se měnil a doplňoval trestní zákon č. 86/1950 Sb. novelizován TZ. Tímto zákonem byly odstraněny nejzávažnější nedostatky TZ. Novela byla zaměřena zvláště na oblast sankcí a na některé změny ve zvláštní části TZ. V rámci sankcí byla novelou zavedena individualizace trestu a odstraněna nadměrná tvrdost sankce. Trest na doživotí byl nahrazen trestem odnětí svobody na 25 let. V jednotlivých případech, kde TZ dříve stanovoval pouze uložení trestu smrti, byl novelou stanoven i alternativní trest v podobě odnětí svobody na 25 let. Zákonem byla vypuštěna obligatorní ustanovení o uložení peněžitého trestu a trestu propadnutí jmění. Dále byla zrušena všechna ustanovení zvláštní části, pokud vylučovala možnost uložení podmíněného trestu a možnost snížení trestu.⁹¹

Zákon nově umožnil upuštění od potrestání také u dospělých pachatelů. Nově bylo umožněno podmíněně odložit výkon trestu u trestu odnětí svobody, který nepřevyšoval dva roky oproti dřívějšímu jednomu roku. Dále byl zrušen trest ztráty státního občanství. Novela také zakázala uložení trestu zákazu činnosti nebo trestu zákazu pobytu trvale, nově pouze v rozmezí 1 roku (resp. 3 let u zákazu pobytu) až 10 let. Byl také přidán jeden důvod zániku trestnosti, a to zánik nebezpečnosti činu pro společnost. Zvláštní část doznala změn v podobě zpřesnění některých skutkových podstat (např. velezrady), zrušení některých ustanovení (např. § 129 o nepřátelském jednání proti republice) a v nastolení nových trestných činů (vniknutí na území republiky, teror, spekulace, příživnictví, výtržnictví a kuplířství).⁹² Nové

---

⁹⁰ ADAMOVIČ, Karolína, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. str. 573-574

⁹¹ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠÍMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 566

⁹² Tamtéž, str. 566

znění textu TZ po novelizaci bylo uveřejněno jako vyhláška ministra spravedlnosti č. 1/1957 Sb., o úplném znění trestního zákona.⁹³

3.2.2 Zákon č. 24/1957 Sb. a zákon č. 68/1957 Sb.

Zákon č. 24/1957 Sb. o kárném (disciplinárním) stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém majetku v socialistickém vlastnictví umožňoval, aby drobné případy rozkrádání a poškozování socialistického vlastnictví, které spáchají zaměstnanci socialistického sektoru na pracovišti, byly stíhány jako kárná (disciplinární) provinění.⁹⁴ Dle důvodové zprávy význam této právní úpravy spočíval v tom, že o kárném provinění bude rozhodovat orgán, který je velmi dobře seznámen s poměry na pracovišti a který bude proto moci daleko lépe, než tak mohly dosud činit soudy, volit vhodná kárná opatření, která budou výchovně působit nejen na zaměstnance, který se provinil, ale současně na celý pracovní kolektiv. Tím mělo být také zajištěno i výchovné působení celého pracovního kolektivu na provinilého zaměstnance. Opětovně, v úvodu důvodové zprávy bylo zdůrazněno, že socialistické vlastnictví je nedotknutelným zdrojem bohatství a síly ČSR.⁹⁵

Zákon č. 68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství, zrušil trestnost těhotné ženy, která těhotenství uměle přerušila, někoho o to požádala nebo mu to dovolila. Těhotenství ovšem bylo možné uměle přerušit pouze se souhlasem těhotné ženy, výhradně v lůžkovém zdravotnickém zařízení a s povolením komise, která k tomu byla ustanovena.⁹⁶ Tento zákon byl z pohledu dobového soudního lékařství hodnocen jako pokrokové dovršení vývoje úpravy trestnosti usmrcení lidského plodu, která má svou dlouholetou historii bojů za omezení trestnosti potratů. Úprava obdobná zákonu č. 68/1957 Sb. byla přijata v SSSR a ve většině lidově demokratických zemí.⁹⁷

Důležité je zmínit také zákon č. 74/1958 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob, kterým byl zlikvidován kočovný způsob života Romů a ostatních osob

---

⁹³ NEUMAN, Alois. *Československý právní řád na cestě k socialismu*. Praha: Svobodné slovo, 1959. str. 183

⁹⁴ SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. str. 215

⁹⁵ ČERNÝ, Karel a Jan TOLAR. *Trestní zákon správný*. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1957. Příručky právního ústavu ministerstva spravedlnosti. str. 165

⁹⁶ ADAMOVIČ, Karolína, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. str. 575

⁹⁷ TESAŘ, Jaromír. *Soudní lékařství pro právníky*. Praha: Orbis, 1958. str. 192

s pohyblivým bydlištěm. Tento zákon obsahoval tvrdé sankce a kdo setrval při kočovném způsobu života, přestože mu byla poskytnuta pomoc k trvalému usídlení, mohl být pro trestný čin potrestán odnětím svobody na 6 měsíců až 3 léta. Bylo charakteristické pro tehdejší legislativní proces, že při přijímání výše zmíněného zákona slovo Cikán nebo Rom nebylo užito ani při rozsáhlém projednávání zákona v parlamentu, kde se naopak užívaly hojně ideologické fráze. Ani v zákoně, ani v parlamentu se o žádné skupině obyvatel nehovořilo, nicméně je zcela jasné, proti kterým skupinám obyvatel byl tento zákon určen.⁹⁸

3.3 Reformy trestního práva procesního

V roce 1952 byly přijaty zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře a zákon č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů. Soudní soustava byla nadále tvořena tzv. obecnými soudy a zvláštními soudy. Za obecné soudy byly zákonem považovány lidové (původně okresní) a krajské soudy a Nejvyšší soud, zatímco za zvláštní soudy byly zákonem považovány soudy vojenské a rozhodčí. Vojenské soudnictví bylo tvořeno vojenskými obvodními soudy a vyššími vojenskými soudy. I nadále zákon vycházel z dvojinstančního řízení. Obvody a sídla lidových soudů a krajských soudů byly shodné se sídly a obvody ONV a KNV. Součástí reformy bylo také zrušení Státního soudu a převedení jeho agendy na krajské soudy. Zákon č. 64/1952 Sb. stanovil zásadu volitelnosti soudců z povolání a soudců z lidu a současně byla potvrzena zásada účasti soudců z lidu v senátech lidových, krajských a vojenských soudů.⁹⁹

V rámci soudnictví byla provedena reforma trestního práva, a zvláště trestního procesu v roce 1956 jako odezva na nezákonnosti politických procesů. Volení soudců a soudců z lidu bylo upraveno zákonem ze dne 4. července 1957 č. 36/1957 Sb., o volbách soudců a soudců z lidu lidových a krajských soudů a o úpravě některých jejich poměrů. Na návrh rady příslušného ONV byli soudci a soudci z lidu lidového soudu voleni národním výborem na dobu tří let. To samé platilo i v případě soudců krajského soudu s tím rozdílem, že proces volby byl založen na návrhu KNV. Soudci mohli být národním výborem i odvoláni. Pro jednotlivé lidové a krajské soudy byl počet soudců stanoven ministrem spravedlnosti, který současně ustanovoval předsedy lidových a krajských soudů a

---

⁹⁸ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. str. 329

⁹⁹ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. str. 637-638

jejich náměstky ze soudců zvolených pro příslušný soud. Zvoleno pro každý senát lidového soudu mělo být 50 až 60 soudců z lidu. Soudci měli povinnost podávat národním výborům, které je zvolily, pravidelné zprávy o své činnosti.¹⁰⁰

3.3.1 Trestní řád 1956

V prosinci 1956 byl vyhlášen nový trestní řád jako zákon č. 64/1956 Sb. Nově v něm bylo upraveno zvláště přípravné řízení, předběžné projednání obžaloby soudem a částečně také odvolací řízení. Výkon rozhodnutí byl v podstatě přenesen na soudy. Významnou část trestního řádu tvořil § 2, který shrnoval základní zásady trestního řízení. Ve výše zmíněném § byla stanovena povinnost prokurátora stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozvěděl (zásada legality), dále bylo uloženo orgánům trestního řízení postupovat z úřední povinnosti (zásada oficiality) a soudcům stanoveno, aby zahajovali líčení pouze na základě žaloby podané prokurátorem (zásada obžalovací).¹⁰¹

Odst. 6 § 2 zakotvil presumpci nevinu obžalovaného a odst. 7 ukládal všem orgánům činným v trestním řízení (OČTŘ) shromažďovat nikoliv pouze okolnosti svědčící proti obviněnému, ale současně i okolnosti svědčící pro obviněného (zásada zjišťování materiální pravdy všemi orgány trestního řízení). Bylo také přímo stanoveno, že doznání obviněného nezbavuje OČTŘ povinnosti přezkoumat a všemi dosažitelnými důkazy ověřit okolnosti případu. Zakotvena byla také zásada veřejnosti trestního řízení včetně zásady, že jsou všechny orgány povinné umožnit osobě, vůči níž se vede trestní řízení, plné uplatnění jejích práv. Obviněným také bylo zaručeno právo na obhajobu.¹⁰² Ze všech výše zmíněných právních zásad vychází i současné trestní právo procesní a řadí je mezi základní zásady trestního řízení, které jsou významnou součástí českého trestního procesu.¹⁰³

Novými orgány, které vystupovaly v trestním řízení vedle soudu a prokurátora, byly vyšetřovací orgány, konkrétně vyšetřovatelé prokuratury a vyšetřovatelé ministerstva vnitra (§ 172). Vyšetřovatelé na příkaz prokurátora prováděli jednotlivé vyšetřovací úkony nebo celé vyšetřování. Prokurátorovi bylo svěřeno dozorování nad vyšetřováním, v jehož rámci byl oprávněn dávat

---

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 368

¹⁰¹ SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. str. 220

¹⁰² Tamtéž, str. 220

¹⁰³ Srov. § 2 zákona č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)

vyšetřujícím orgánům závazné pokyny, vyžadovat od nich materiály, spisy a dokumenty. Prokurátor také disponoval právem zrušit neodůvodněná a nezákonná rozhodnutí vyšetřovacích orgánů, odejmout věc jakémukoliv vyšetřovateli a předat ji jinému, odvolat vyšetřovatele prokuratury a učinit opatření k odvolání jiného vyšetřovacího orgánu v případě, že se dopustil porušení zákona. Z výše uvedeného je zřejmé, že byly zdůrazněny silné pravomoci prokurátora jako činitele, který dohlížel na přesné a přísné dodržování právních norem.¹⁰⁴

3.4 Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

3.4.1 Historický kontext trestního zákona

V roce 1960 byla přijata nová tzv. Socialistická ústava, ve které se prohlašuje, že v zemi „zvitězil socialismus.“ Ve čl. 4 výše zmíněné ústavy byla zakotvena vedoucí role KSČ jako vedoucí síly ve společnosti a předvoji dělnické třídy, změnil se také název státu z ČSR na Československá socialistická republika (ČSSR).¹⁰⁵ Krátce po přijetí ústavy se začalo projevovat úsilí vedoucích představitelů KSČ urychleně upravit obsah nejdůležitějších částí československého práva, aby byly více v souladu s ideologickými hledisky danými ústavou. Jako prostředek byly zvoleny rekodifikace celých právních odvětví a s nimi spojené přijetí nových základních kodexů. V prosinci 1960 se na svém jednání ÚV KSČ zabýval „zdokonalováním našeho právního řádu“ a dospěl k názoru, že nejdůležitějším právním odvětvím, kterému by měla být věnována prvořadá pozornost, bylo právě trestní právo, včetně trestního práva hmotného a trestního práva procesního. S tím byla spojena i změna u existujícího pojetí správního trestání národními výbory a zavedení mimořádných lidových soudů, které projednávaly méně závažné trestné činy i nově definovanou kategorii méně společensky nebezpečných, zaviněných jednání označovaných jako „provinění“.¹⁰⁶

V rámci kodifikační vlny odstartované ústavou z roku 1960 byl přijat nový TZ a nový trestní řád. Vytvořením nového TZ byl splněn jeden z úkolů, který byl vytyčen na zasedání ÚV KSČ 7. a 8. prosince 1960 o zdokonalení právního řádu. Dříve byly přijaty dva zákony, které ovlivnily trestní právo. V jejich důsledku došlo k vytvoření tří skupin protisociálních činů: trestný čin, provinění a přestupek.

---

¹⁰⁴ Tamtéž, str. 220

¹⁰⁵ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. Ústava Československé socialistické republiky – dostupné online: <https://www.psp.cz/sqw/sbirka.sqw?cz=100&r=1960>

¹⁰⁶ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. str. 405

V tomto případě ovšem nelze hovořit o tripartici, jelikož soudně trestné byly pouze trestné činy a provinění. Od roku 1969 do roku 1990 byla ustálena bipartice soudně trestných činů rozdělená na trestný čin a přečin.¹⁰⁷ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), je v současnosti stále platným trestním procesním předpisem, avšak prošel četnými novelizacemi.

TZ z roku 1961 byl relativně rychle připraven již v polovině roku 1961. Rychlost prací na tomto kodexu byla ovlivněna zmíněným zákonem č. 63/1956 Sb. a také vydáním nového trestního řádu ve stejném roce, na které navazoval nový TZ. Zčásti byla uplatněna původní úprava TZ z roku 1950, avšak z nového TZ byla odstraněna některá ustanovení přímo vázaná na otevřeně potlačovatelský charakter státu „diktatury proletariátu“ a byla nahrazena novou terminologií která navazovala na „socialistickou ústavu“. Na kodifikaci se významně podílel vliv sovětského trestního práva. Původně otevřeně hlásaná třídnost trestního práva byla zastřena a byl posílen „výchovný“ a zčásti idealizující prvek trestního práva související s „pravidly socialistického soužití.“ Zmírnění některých „ostrých formulací“ bylo umožněno i tím, že trestní represe 50. let dosáhla svého účelu, jelikož zlikvidovala, potrestala nebo zastránila valnou většinu potenciálních oponentů komunistického režimu. Policejní charakter režimu docílil snížení obecné kriminality tak, že v roce 1960 statisticky dosáhl počet odsouzených 54 % oproti počtu odsouzených v roce 1951.¹⁰⁸ Výše zmíněný TZ byl několikrát novelizovaný a zůstal v platnosti až do roku 2009, kdy byl nahrazen novým trestním zákoníkem.

3.4.2 Trestní zákon č. 140/1961

3.4.2.1 Obecná část

Obecná část obsahovala ustanovení pro všechny trestné činy, anebo alespoň pro jednotlivé skupiny trestných činů. Obecná část obsahovala zejména tři hlavní úseky, konkrétně základy trestní odpovědnosti, ukládání trestů a ukládání ochranných opatření. Kromě výše uvedeného obsahovala ve své III. hlavě ustanovení o působnosti trestních zákonů a ve své VIII. hlavě vykládala některé pojmy. Veškerá odchylná ustanovení, která se týkala mladistvých, byla vyčleněna do samostatné hlavy č. VII. V prvních dvou paragrafech, které tvořily úvodní I.

---

¹⁰⁷ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 567

¹⁰⁸ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. str. 405

hlavu, byl vymezen účel zákona.¹⁰⁹ Konkrétně v § 1: „*Účelem trestního zákona je chránit společenské a státní zřízení Československé socialistické republiky, socialistické vlastnictví, práva a oprávněné zájmy občanů a vychovávat k řádnému plnění občanských povinností a k zachování pravidel socialistického soužití*“.¹¹⁰

3.4.2.1.1 Pojetí trestného činu

Podobně jako předchozí kodifikace, i TZ z roku 1961 byl založen na materiálním (resp. formálně-materiálním) pojetí trestného činu. Na rozdíl od přechozí právní úpravy zde bylo výslovně stanoveno, že čin, jehož stupeň nebezpečnosti je pro společnost nepatrný, není trestným činem i když jinak vykazuje znaky trestného činu. Předchozí právní úprava při nepatrném stupni nebezpečnosti činu pro společnost ponechávala na úvaze prokurátora, příp. soudu, zda bude trestní stíhání zastaveno. Dle TZ z roku 1961 se nejednalo o trestný čin, a proto zde existoval obligatorní důvod pro zastavení trestního stíhání. Za zlepšení lze považovat i demonstrativní vyjádření kritérií nebezpečnosti v § 3 odst. 4. Stupeň nebezpečnosti byl promítnut také do dalších ustanovení (např. §§ 7, 8, 24, 26, 29, 31, 75, 88, 294). Na použití materiálního pojetí a jeho úskalí upozorňovala odborná literatura v čele s prof. Solnařem. Dle ní mohl korektiv nebezpečnosti činu pro společnost vést zákonodárce k tomu, že spoléhaje na něj, stanoví podmínky trestní odpovědnosti příliš široce.¹¹¹

Náhled prof. Solnaře k pojmu a třídní podstatě trestného činu: „*Podle toho tato vymezení (charakteristiky) mají buď charakter formální (trestný čin je čin, který zákon zakazuje a za něj stanoví trest) nebo se pokouší povahu činu blíže obsahově charakterizovat. Definici „materiální“ nebo spíše obsahovou nelze směřovat s materiálním pojetím trestného činu podle práva socialistického; materiální definice charakterizuje totiž povahu trestného bezprávi, aniž si klade úkol přesně vymezit jeho rozsah. Formální pojetí trestného činu je slučitelné jak s formální, tak i s materiální definicí trestného činu. Materiální pojetí trestného činu vyžaduje nutně též jeho materiální definice. Někdy ovšem může být pochybné, do jaké míry jde o materiální charakteristiku či již o materiální pojetí a zda je toto*

---

¹⁰⁹ NEZKUSIL, Jiří. *Československé trestní právo: učebnice pro vysoké školy*. 3., dopln. a částečně přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1976. str. 29

¹¹⁰ Zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon – dostupné online: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-140/zneni-0>

¹¹¹ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezprávi*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 569

*míněno de lege lata či de lege ferenda. Ve způsobu vymezení znaků trestného činu se zračí třídní zájmy společnosti, k jejich ochraně trestní právo slouží, ať jsou zakrývány (jako v buržoazním právu) nebo jasně vyjadřovány.*¹¹²

3.4.2.1.2 Základy trestní odpovědnosti

Jako jedna z obecných forem trestné činnosti byla nově stanovena trestnost přípravy trestného činu. Dle § 7 odst. 2 TZ byla příprava trestná podle trestní sazby stanovené na trestný čin, k němuž směřovala, pokud TZ ve své zvláštní části nestanovil něco jiného. Výše zmíněné ustanovení o přípravě trestného činu bylo opakovaně kritizováno vzhledem k tomu, že bylo patrně neudržitelné, jelikož byla příprava trestná i u daleko méně závažných trestných činů. Namítnout lze také přílišnou tvrdost, jestliže se příprava trestala jako dokonáný trestný čin. Ustanovení o pokusu trestného činu bylo zpřesněno. Nepostačovalo původní znění, které stanovovalo, že jde o jednání nebezpečné pro společnost, kterého se pachatel dopustil v úmyslu způsobit výsledek uvedený v zákoně. V novém TZ bylo současně nutné, aby jednání bezprostředně směřovalo k dokonání trestného činu. Novým TZ byla opuštěna zásada osamostatnění účastenství a zavedena zásada akcesority účastenství. Současně byly rozšířeny formy účastenství o svoji nejnebezpečnější formu – organizátorství. Pozměněna byla také ustanovení o nutné obraně a krajní nouzi. V těchto ustanoveních se nově objevilo slovo „zřejmě“, které do posuzování zavádí i subjektivní hledisko osoby, která odvrací útok nebo nebezpečí.¹¹³

3.4.2.1.3 Tresty

K účelu trestu je důležité zmínit, že již nebyl kladen důraz na zneškodnění nepřátel pracujícího lidu. Dle § 23 TZ bylo účelem trestu chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchaní trestné činnosti a zároveň ho vychovat k vedení řádného života pracujícího člověka a tímto způsobem výchovně působit rovněž na ostatní členy společnosti. V TZ již neexistovalo dělení na tresty hlavní a tresty vedlejší. TZ umožňoval ukládání trestu samostatně nebo společně s jinými tresty tak, jako to vyžadovalo plnění účelu trestu v konkrétním případě. Oproti předchozí úpravě v TZ už neexistovaly tresty ztráty čestných práv

¹¹² SOLNAŘ, Vladimír, *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. str. 18

¹¹³ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 570

občanských, uveřejnění rozsudku a zákazů pobytu. Byl také pozměněn trest odnětí svobody, který bylo možné uložit nově v maximální délce 15 let (§ 39 odst.1 TZ) oproti předchozím 25 roků. Mezi výjimečné tresty patřil trest smrti (§ 29). Nově vytvořeným institutem byl institut zvlášť nebezpečného recidivisty (§ 41 TZ). Změněny byly také instituty podmíněného odsouzení a podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Nový TZ umožňoval podmíněně upustit od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti.¹¹⁴

3.4.2.2 Zvláštní část a její systém

Zvláštní část obsahovala znaky jednotlivých činů (např. vlastizrady, sabotáže, vyzvědačství atd.). Trestné činy zde byly rozděleny podle druhového objektu trestných činů do dvanácti hlav. Podobně jako v předchozím TZ, i v tomto bylo pořadí jednotlivých hlav určeno významem chráněných druhových objektů. Na prvním místě byla dle významu zařazena ochrana republiky a dalších zájmů, které se týkaly společnosti jako celku. Hlavy IV až VI tvořily přechod k ochraně jednotlivců, hlavy VII až IX obsahovaly trestné činy proti osobnosti a proti majetku jednotlivců. Poslední tři hlavy obsahovaly trestné činy vojenské a některé další skupiny činů, které na ně těsně navazovaly. Umístění těchto trestných činů na konci pořadí bylo odůvodněno zvláštností vojenských trestných činů, které se týkaly pouze omezeného okruhu osob.¹¹⁵

3.4.2.2.1 Hlavy zvláštní části trestního zákona

První hlava zvláštní části TZ obsahovala trestné činy proti republice a byla rozdělena na tři oddíly. První oddíl byl zaměřen na ochranu „základů republiky“, její bezpečnost a obranyschopnost a obsahoval úpravu nově pojmenovaného trestného činu vlastizrady (§ 91 TZ). Vlastizrada byla založena na spáchání trestných činů rozvracení republiky, teroru, záškodnictví nebo sabotáže „ve spojení s cizí mocí nebo s cizím činitelem“. Za cizí moc byly považovány např. „kapitalistické státy“ a jejich organizace, zvláště pak Severoatlantická aliance (NATO). Za cizí činitele byly považovány např. rozhlasové stanice (Svobodná Evropa), politici, ekonomové a novináři, kteří měli „vliv na politické dění“. Trestní

---

¹¹⁴ Tamtéž, str. 570

¹¹⁵ NEZKUSIL, Jiří. *Československé trestní právo: učebnice pro vysoké školy*. 3., dopln. a částečně přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1976. str. 29

sazba u výše zmíněného trestného činu byla 12 až 15 let odnětí svobody nebo trest smrti.¹¹⁶

Následujícím trestným činem bylo rozvracení republiky (§ 92 TZ), které spáchal ten, „kdo v úmyslu rozvracet socialistické společenské a státní zřízení, územní celistvost nebo obranyschopnost republiky nebo zničit její samostatnost se a) účastní násilných akcí nebo hromadných nepokojů proti republice, jejím orgánům nebo společenským organizacím pracujících, nebo b) provádí jinou zvláště nebezpečnou činnost proti základům republiky nebo jejím důležitým mezinárodním zájmům.“ Základní trestní sazba byla 8 až 12 let, nicméně bylo možné za určitých okolností, např. když se jednalo o organizovanou skupinu, uložit trest odnětí svobody na 12 až 15 let nebo trest smrti. Dalším trestným činem v první hlavě byl trestný čin teroru (§ 93 a 94 TZ). Za teror bylo považováno úmyslné usmrcení nebo pokus o něj spáchaný v úmyslu „poškodit socialistické společenské a státní zřízení republiky“ nebo pokud někdo spáchal nebo se pokusil spáchat ublížení na zdraví, způsobil škodu nebo jinou závažnou újmu v „úmyslu odstrašit jiného od aktivní účasti na plnění úkolů socialistické společnosti“.¹¹⁷

V druhé hlavě zvláštní části TZ byly upraveny trestné činy hospodářské. První oddíl druhé hlavy obsahoval zejména trestné činy spekulace, nedovoleného podnikání, zneužívání socialistického podnikání, ohrožení hospodářského tajemství nebo neplnění úkolů při provozu soukromého hospodářství. Objevil se zde nově upravený trestný čin v § 121 poškození spotřebitele spáchaný formou předražení zboží či šizení na jakosti, množství nebo váze zboží. Druhý oddíl druhé hlavy upravoval trestné činy proti hospodářské kázi. Za nejdůležitější trestné činy je zde možné označit narušování řízení, plánování a kontroly národního hospodářství, porušování povinnosti při nakládání s finančními a hmotnými prostředky, dodávka výrobku a prací zvláště vadné jakosti a porušování povinnosti v provozu socialistické organizace, kterých se mohl dopustit „odpovědný hospodářský pracovník“, což byla osoba, která podle svého zaměstnání nebo funkce odpovídala za plnění hospodářských úkolů socialistické organizace.¹¹⁸

---

¹¹⁶ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. str. 409-410

¹¹⁷ Tamtéž, str. 410

¹¹⁸ KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. str. 256-257

Třetí oddíl druhé hlavy byl věnován trestným činům proti majetku v socialistickém vlastnictví. Hlavním trestným činem zde bylo rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví dle § 132. Za rozkrádání byla považována krádež, zpronevěra nebo podvod spáchaný ke škodě majetku v socialistickém vlastnictví. Dle osoby pachatele, výše škody či podle způsobu spáchání následně TZ odstupňoval trestní sazby tak, aby trestal přísně zvláště ty pachatele, kteří rozkrádáním způsobili „značnou škodu“. Kromě tohoto byly vytvořeny také nové skutkové podstaty neoprávněného užívání věci v socialistickém vlastnictví nebo poškozování majetku v socialistickém vlastnictví. Čtvrtý oddíl druhé hlavy obsahoval trestné činy proti měně a daňové trestné činy, zvláště pak padělání a pozměňování peněz a v praxi stále významnější ohrožení devizového hospodářství. Pátý oddíl druhé hlavy pak upravoval trestné činy proti předpisům o nekalé soutěži, ochranných známkách, chráněných vzorech a vynálezech a proti autorskému právu.¹¹⁹

Třetí hlava zvláštní části TZ obsahovala ustanovení o trestných činech proti pořádku ve věcech veřejných. Byla zaměřena na trestné činy, které přímo nebo nepřímo ohrožovaly orgány socialistického státu nebo které podryývaly důvěru k těmto orgánům nebo které jinak ohrožovaly pořádek ve věcech veřejných. I tato hlava byla rozdělena na oddíly. První oddíl se týkal trestných činů proti výkonu pravomoci státního orgánu a orgánu společenské organizace a veřejného činitele. Druhý oddíl pojednával o trestných činech veřejných činitelů, kam patřilo zvláště zneužití pravomoci veřejného činitele. Třetí oddíl se věnoval úplatkářství a postihoval přijímání úplatku i podplácení, včetně zvláštních ustanovení o nepřímém úplatkářství a účinné lítosti. Čtvrtý oddíl se věnoval některým formám trestné činnosti, konkrétně podněcování, schvalování, nadržování, nepřekažení a neoznámení trestného činu. Pátý oddíl se zabýval jinými formami rušení činnosti státního orgánu, včetně soudů. Tento oddíl obsahoval také maření výkonu úředního rozhodnutí, vzpouru vězňů, ohrožení služebního tajemství nebo křivou výpověď a padělání a pozměňování veřejné listiny. Zvláštní postavení měly dvě speciální skutkové podstaty, které se týkaly maření příprav a průběhu voleb a maření dozoru nad církvemi a náboženskými společnostmi.¹²⁰

---

¹¹⁹ Tamtéž, str. 257

¹²⁰ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. str. 412-413

Hlava čtvrtá zvláštní části TZ upravovala trestné činy obecně nebezpečné. Mezi ně patřilo zejména obecné ohrožení, poškozování a ohrožování provozu obecně prospěšných zařízení, nedovolené ozbrojování a nedovolená výroba a držení omamných prostředků a jedů a šíření nakažlivé choroby. Pozůstatkem trestní represe počátku padesátých let tu bylo ponechání zvláštní skutkové podstaty nedovoleného provozu a držení vysílací stanice. Hlava pátá zvláštní části TZ obsahovala trestné činy hrubě narušující občanské soužití. Tato hlava chránila skupiny obyvatel nebo jednotlivců vůči méně závažným jednáním, jako byly např. výhrůžky, použití násilí a také chránila proti hanobení pro jejich přesvědčení, národnost nebo rasu. Měl zde být projeven také „důsledný boj proti alkoholismu“, výtržnictví a dalším tzv. „parazitickým“ společenským jevům. Pátá hlava zvláštní části současně obsahovala i trestné činy opilství, výtržnictví, kuplířství, ohrožování mravnosti, ale i pomluvy, neposkytnutí pomoci a poškozování cizích práv.¹²¹

Šestá hlava zvláštní části TZ se týkala trestných činů proti rodině a mládeži. Obsahovala trestné činy jako byly dvojí manželství, porušování zákona o právu rodinném, opuštění dítěte, ohrožování mravní výchovy mládeže, týrání svěřené osoby, únos a zanedbání povinné výživy. V § 218 byla rovněž obsažena i zvláštní skutková podstata trestného činu podávání alkoholických nápojů mládeži, tj. soustavné podávání alkoholických nápojů osobám mladším 18 let. Hlava sedmá zvláštní části TZ upravovala klasické trestné činy proti životu a zdraví. Byly zde trestné činy vraždy, včetně vraždy novorozeného dítěte matkou v § 219 a 220, dále ublížení na zdraví, které bylo rozděleno na úmyslné a nedbalostní formy, dále také trestné činy rvačky a ohrožování pohlavní nemoci. Mezi zvláštní skutkové podstaty byly v hlavě šesté zvláštní části zařazeny i nedovolené přerušování těhotenství a účast na sebevraždě.¹²²

Hlava osmá zvláštní části TZ pojednávala o trestných činech proti svobodě a lidské důstojnosti. První oddíl výše zmíněné hlavy upravoval trestné činy proti svobodě – omezování osobní svobody, zbavení osobní svobody, zavlčení do ciziny, loupež, vydírání, útisk nebo porušování domovní svobody. Druhý oddíl výše zmíněné hlavy obsahoval trestné činy znásilnění, pohlavního zneužívání i pohlavního styku s osobou téhož pohlaví. Až následně v hlavě desáté zvláštní části TZ byly upraveny trestné činy proti majetku, tj. proti majetku, který byl v jiném

---

¹²¹ Tamtéž, str. 413

¹²² Tamtéž, str. 413-414

vlastnictví než socialistickém. Upraveny zde byly například trestné činy krádeže, zpronevěry, podvodu, neoprávněného užívání cizí věci, lichvy, podílnictví nebo zatajení cizí věci. Byla zde patrná nižší ochrana osobního vlastnictví oproti vlastnictví socialistickému, příkladem je nižší trestní sazba za krádež oproti rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví.¹²³

Desátá hlava zvláštní části TZ upravovala základní trestný čin proti lidskosti genocidium, dále např. trestné činy podpory a propagace fašismu a podobného hnutí spolu s projevem veřejných sympatií k nim, dále trestné činy používání zakázaného bojového prostředku, válečná krutost plnění v prostoru válečných operací a zneužívání označení Červeného kříže. Hlava jedenáctá zvláštní části TZ pojednávala o trestných činech proti brannosti, které spočívaly především ve skutkových podstatách neplnění odvodní povinnosti, obcházení branné povinnosti a nenastoupení služby v ozbrojených silách. Zvláštní část TZ končila hlavou dvanáctou, která upravovala vojenské trestné činy. Byly zde obsaženy např. trestné činy neuposlechnutí rozkazu, urážka mezi vojáky, násilí vůči nadřízenému, zběhnutí a vyhýbání se výkonu vojenské služby. Zvláštní postavení oproti trestnému činu opuštění republiky mělo zběhnutí do ciziny, kterého se mohl dopustit pouze voják.¹²⁴

3.5 Komparace trestního zákona č. 86/1950 Sb. a č. 140/1961/Sb.

V první řadě je důležité zmínit, že každý z těchto dvou zákonů byl vytvářen a přijímán v odlišné společenské situaci a v odlišném historickém kontextu a je podstatné z této skutečnosti vycházet při posuzování, hodnocení a porovnávání těchto právních předpisů. TZ č. 86/1950 Sb. byl vytvořen na relativně novém základu, protože mu předcházelo částečně odlišné pojetí koncepce trestního práva dle rakouského zákona č. 117/1852 ř. z. od které se snažilo vedení KSČ pomocí právnické dvouletky oprostít a vytvořit takovou právní úpravu trestního práva, která nově nastupujícímu režimu umožní upevnění moci. Trestnímu zákonu č. 140/1961 Sb. předcházelo přijetí nové „Socialistické ústavy“ a vládní úsilí o kodifikaci celých oblastí práva a zároveň vycházel ze základu předchozí právní úpravy. Při tvorbě tohoto zákona se současně vycházelo z představy, že společnost vstoupila do další

---

¹²³ Tamtéž, str. 414

¹²⁴ Tamtéž, str. 414-415

fáze socialistického stádia vývoje a vedle původně výrazného dominantního represivního prvku trestního práva se začal zvolna více projevovat prvek výchovný.

3.6 Komparace trestních zákonů z pohledu dobové literaturou

Dobová literatura pro zdůraznění kontrastu mezi výše zmíněnými trestními zákony uváděla několik kladů TZ č.140/1961 Sb. Mezi tyto dobovou literaturou uváděné klady bylo řazeno významné rozšíření zásady o pomocné úloze trestní represe v socialistickém státě. Toho bylo docíleno obzvláště prohloubením materiálního pojetí trestného činu. Z předchozí právní úpravy nebyly převzaty některé trestné činy, u jiných byly zpřesněny znaky skutkové podstaty a tím byl zúžen okruh trestných jednání. Další zúžení znamenalo přijetí zákona o místních lidových soudech,¹²⁵ který byl později zrušen zákonem č. 150/1969 Sb., o přečinech. Dalším uváděným kladem je prohloubení výchovného poslání trestního práva. Toho mělo být dosaženo širším zapojením společenských organizací do převýchovy pachatelů trestných činů (např. právo společenských organizací nabízet a přebírat záruky za nápravu pachatele). Dále došlo k posílení zásady individualizace trestů (zvláště upuštěním od rozlišování trestů na hlavní a vedlejší, čímž bylo umožněno ukládat samostatně také tresty označené dříve jako vedlejší).¹²⁶

Mezi další dobovou literaturou uváděné klady patřila zásada socialistického humanismu. Do systému trestu již nebyl zařazen trest smrti, ale byl uváděn samostatně jako trest výjimečný. Zařazena byla také nová hlava zvláštní části, a to hlava X, která upravovala trestné činy proti lidskosti. Za další klady bylo považováno prohloubení zásady socialistického demokratismu¹²⁷ ostatními výše zmíněnými zásadami. Jako další klad dobová literatura uváděla prohloubení zásady proletářského internacionalismu. Nová ustanovení TZ odrážela příslušnost a

---

¹²⁵ Místní lidové soudy – ústavou předpokládané v čl. 98 a 101, upraveny zvláštním zákonem č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech, který upravuje (v hrubých rysech) postavení místních lidových soudů mezi orgány a organizacemi pečujícími o výchovu občanů k dodržování právního řádu a vzájemné vztahy mezi nimi, zásady ustavování a organizace místních lidových soudů, jejich působnost a řízení před nimi (včetně řízení o opravných prostředcích a výkonu rozhodnutí místních lidových soudů), zároveň podrobně formuluje pojem provinění a jednotlivé skutkové podstaty provinění. - TOLAR, Jan a Oldřich ROLENC. *Zákon o místních lidových soudech: komentář*. Praha: Orbis, 1964. str. 12

¹²⁶ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 568

¹²⁷ Socialistický demokratismus – byl v trestní právu spatřován v prohloubení „přímé účasti pracujících na boji se zločinností“. Jedním z jeho projevů bylo např. zapojení společenských organizací do práce na převýchově pachatelů trestných činů. – Tamtéž, str. 569

sounáležitost ČSSR k světové socialistické soustavě. To bylo projeveno v nových skutkových podstatách trestných činů poškozování státu světové socialistické soustavy, hanobení státu socialistické světové soustavy a jeho představitele, vyzvědačství a ohrožení státního tajemství ke škodě státu světové socialistické soustavy.¹²⁸

Jako další klad bylo uváděno zajištění účinné ochrany společenských vztahů v souladu s konkrétními potřebami boje proti zločinnosti. Zejména došlo k významným změnám v ustanoveních o trestných činech hospodářských, které vycházely z nových ekonomických vztahů. Byl zpřísněn postih některých trestných činů, které byly na vzestupu a byla zavedena důrazná opatření proti zvláště nebezpečným recidivistům. Upevněné byly současně zásady socialistické zákonnosti. Zásada *nullum crimen sine lege certa*¹²⁹ (není zločinu bez určitého zákona) byla důsledněji promítnuta do ustanovení obecné části (vymezení trestného činu, zpřesnění pojmu pokusu, účastenství, účelu trestu) i zvláštní části.¹³⁰

3.7 Komparace trestních zákonů z pohledu současné literatury

TZ č. 140/1961 měl, stejně jako TZ č. 86/1950, třídní charakter, nicméně tvrdost trestní represe již nebyla takové intenzity jako zpočátku. Tato tendence se projevovala v omezení represivní stránky trestního práva a rozšířila jeho výchovnou funkci, která měla vliv na novou formulaci účelu TZ a trestního práva jako celku v § 1 TZ č. 140/1961 Sb. TZ z roku 1950 byl svým účelem jednoznačně zaměřen na zneškodnění nepřátel pracujícího lidu, záměrem trestu bylo zabránit pachateli v dalším páchání trestných činů a vychovávat ho k tomu, aby dodržoval pravidla socialistického soužití. V účelu trestu byl dominantní prvek potlačení třídního nepřítele a až poté se spojoval potlačovací prvek se zájmem na převýchově. V TZ z roku 1961 již nebyl kladen důraz při rozlišování na pachatele z řad třídních nepřátel a na pachatele z jiných tříd a společenských vrstev. Účel trestu byl formulován způsobem, že „*účelem je chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život pracujícího člověka*“, avšak osobu pachatele bylo možné podle

---

¹²⁸ Tamtéž, str. 569

¹²⁹ Nullum crimen sine lege certa – přesnost, jasnost, výstižnost právní normy, jednoznačnost použitých termínů, slouží k odlišení jednotlivého právního jednání od jiných - JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. str. 144

¹³⁰ BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 569

ustanovení obecné i zvláštní části TZ kvalifikovat i jako třídního nepřítele a uložit mu v závislosti na stupni společenské nebezpečnosti a dalších kritérií významných pro výměru trestu konkrétní trest.¹³¹

Další odlišností mezi TZ z roku 1950 a TZ z roku 1961 je definování pojmu trestného činu, který byl nově pojmově zakotven jako „*trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v trestním zákoně.*“¹³² Toto definování pojmu trestného činu vyjádřilo tzv. formálně-materiální pojetí trestného činu, které patřilo k základním zásadám a pojmům trestního práva v podstatě až do přijetí nového TrZ v roce 2009. TZ z roku 1961 byly přeceněny některé pozitivní demokratizační trendy z přelomu 50. a 60.let a zvláště vzhledem k silným dekriminalizačním tendencím částečně předstihl dobu. Důsledkem toho byl v následujících letech vysoký statistický nárůst spáchaných trestných činů, na který bylo reagováno řadou novel TZ ze směrnic politických orgánů. Nejvyšší počet nejzávažnějších změn nastal v prvních dvanácti letech jeho účinnosti.¹³³

3.8 Novelty trestního zákona a další trestněprávní předpisy do roku 1969

Ústava č. 100/1960 Sb. byla základem a východiskem pro novou právní úpravu, mimo jiné stanovila zásady pro instituci místních lidových soudů. Místní lidové soudy byly upraveny zákonem č. 38/1961 Sb. a bylo jim svěřeno rozhodování o méně závažných protisociálních činech, které nedosahovaly intenzity trestných činů, o tzv. proviněních. Za ně bylo možné ukládat opatření hlavně výchovné povahy. Zákon č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku, zrušil existující TZS a upravoval úkoly, které měly národní výbory při zabezpečování socialistického pořádku. Dle této právní úpravy byly národní výbory zmocněny rozhodovat o přestupcích a ukládat za ně opatření převážně výchovné povahy. Přestože výše zmíněné právní předpisy nejsou trestními zákony v pravém slova smyslu, i tak měly na trestní právo vliv, protože omezovaly dosah skutkových podstat trestných činů.¹³⁴

---

¹³¹ ADAMOVIČ, Karolína, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. str. 577-578

¹³² Viz § 3 zákona č. 140/1961 Sb. trestního zákon

¹³³ ADAMOVIČ, Karolína, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny země Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. str. 578

¹³⁴ SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. str. 221-222

TZ byl novelizován o ustanovení o nedovoleném pálení lihu zákonem č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu. Trestná činnost spočívala dle § 194a odst. 1 TZ v nedovolené výrobě lihu, jakož i v jeho přechovávání a uvádění do oběhu, avšak jen tehdy, šlo-li o větší množství. Dle praxe se mělo jednat alespoň okolo 10 l čistého lihu. V odst. 2 výše zmíněného ustanovení byla postížena činnost, která měla povahu přípravného jednání k výrobě lihu. Ze souvislosti s ustanovením odst. 1 vyplývalo, že zde bylo míněno zařízení na výrobu ve větším množství. Praxe sem zahrnovala pouze přístroje způsobilé k výrobě (kompletní nebo téměř kompletní), nikoli suroviny.¹³⁵ Ustanovení o příživnictví bylo změněno zákonem č. 53/1963 Sb. a tento zákon postihoval místo dosavadní jedné formy příživnictví formy dvě. První forma spočívala v pokračování v soustavném vynechávání pracovních směn bez závažného důvodu nebo v předstírání pracovní neschopnosti, i když byl pachatel již pro takový čin postížen místním lidovým soudem nebo národním výborem. Druhá forma spočívala v tom, že se pachatel soustavně vyhýbal poctivé práci a současně se nechal někým vydržovat nebo si prostředky k obživě opatroval jiným nekalým způsobem (např. krádežemi, prostitutací apod.).¹³⁶

Další novela TZ byla přijata v souvislosti s mezinárodněprávními závazky, ke kterým se ČSSR zavázala přijetím Úmluvy o nepromlčitelnosti válečných zločinů z roku 1964. Tyto závazky inkorporoval TZ novelou č. 184/1964 Sb., která vyloučila promlčení některých závažných trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti lidskosti. Následujícího roku 1965 vyšla novela č. 56/1965 Sb., která dle důvodové zprávy měla vytvořit zákonné předpoklady pro zesílení boje proti porušování veřejného pořádku a pravidel socialistického soužití zejména tím způsobem, že modifikovala trestní postih a zavedla nové trestné činy ohrožení státního tajemství, neuposlechnutí výzvy veřejného činitele k zachování veřejného pořádku, nebezpečného vyhrožování spoluobčanům a maření výkonu soudního rozhodnutí při výchově nezletilých dětí.¹³⁷

Zákonem č. 58/1965 Sb. bylo umožněno pro některá provinění a přestupky proti socialistickému soužití postihnout osoby, které se opětovně dopouštěly výtržnictví, násilností a příživnictví trestem odnětí svobody. Dále bylo trestní právo

---

¹³⁵ NEZKUSIL, Jiří. *Československé trestní právo: učebnice pro vysoké školy*. 3., dopln. a částečně přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1976. str. 170-171

¹³⁶ NOVOTNÝ, Oto. *Boj s trestnými činy a trestní právo*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1965. str. 57-58

¹³⁷ ADAMOVÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. str. 579

významně doplněno zákonem č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Zákonem č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a ostatních hromadných informačních prostředcích byl doplněn TZ ustanovením o tiskové nedbalosti (§ 170a).¹³⁸

---

¹³⁸ NEZKUSIL, Jiří. *Československé trestní právo: učebnice pro vysoké školy*. 3., dopln. a částečně přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1976. str. 24

4 Trestní právo v letech 1969-1989

4.1 Historický kontext

Vyvrcholením rozporného politického vývoje v šedesátých letech byl tzv. obrodný proces v roce 1968. Tento proces započal v lednu 1968 odvoláním z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného a jeho nahrazením do čela KSČ Alexandrem Dubčekem. V březnu 1968 Antonín Novotný abdikoval na funkci prezidenta a novým prezidentem se stal Ludvík Svoboda. Alexander Dubček stanul v čele tzv. reformních komunistů, kteří se snažili o tzv. socialismus s lidskou tváří, který měl spočívat ve skloubení socialistických postupů s prvky demokracie a tržní ekonomiky. Tento směr směřování ČSSR vyhodnotilo vedení SSSR v čele s Leonidem Brežněvem jako nebezpečný a po několika neúspěšných schůzkách s vedoucími politickými představiteli ČSSR se rozhodli pro tzv. bratrskou pomoc, která znamenala okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy 21. srpna 1968. Následovala jednání mezi vedoucími představiteli SSSR a ČSSR v Moskvě, která vyústila v nucený souhlas československé delegace s časově neomezenou „dočasnou“ přítomností sovětských vojsk na území ČSSR.¹³⁹

V dubnu 1969 bylo završeno několikaměsíční období personálních změn odvoláním Alexandra Dubčeka z funkce prvního tajemníka KSČ a jeho nahrazením Gustávem Husákem. V roce 1968 nedošlo pouze k pokusu o prosazení zásadních politických změn, rovněž došlo i k státoprávnímu přetvoření unitárního československého státu na federativní stát. Dne 27. října 1968 byl Národním shromážděním přijat ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci, který byl slavnostně podepsán prezidentem Ludvíkem Svobodou na bratislavském hradě 30. října a účinnosti nabyl 1. ledna 1969. Nástupem vedení Gustáva Husáka nastalo období normalizace, se kterým byly spojeny další personální čistky, upevňování moci a postavení komunistické strany a další vlna emigrace. V roce květnu 1975 se Gustáv Husák stal prezidentem republiky a opět došlo ke spojení nejvyšší státní a stranické funkce.¹⁴⁰

V období sedmdesátých a osmdesátých let nedošlo k významnějším státoprávním změnám nebo výrazným změnám právního řádu. Toto období bývá označováno jako „budování reálného socialismu“, kdy byly všechny stupně

---

¹³⁹ VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. str. 522

¹⁴⁰ Tamtéž, str. 522

společenského dění ovládnány stranickými nomenklatury, i nadále docházelo k potlačování veškerých projevů svobodného myšlení a rovněž celý vývoj byl podřízen zájmům SSSR. Velká většina československé společnosti se stala tzv. mlčící většinou, která fakticky spolupracovala s normalizačním režimem. Pouze malá hrstka, především intelektuálů a bývalých reformních komunistů, projevovala svobodnější názory, příkladem může být např. Charta 77, ve které se shromáždili disidenti v čele s pozdějším prezidentem a hlavní osobností Sametové revoluce Václavem Havlem. Charta 77 se zaměřovala zvláště na občanský dohled nad dodržováním lidských práv a na upozorňování na nezákonnosti, včetně porušování ústavy.¹⁴¹

4.2 Zákon o přečinech

Ústavním zákonem č. 155/1969 Sb. byla novelizována VIII. hlava Ústavy ČSSR, ze které byly tímto ústavním zákonem vypuštěny ze soustavy soudů místní lidové soudy. Výše zmíněnému ústavnímu zákonu předcházela zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech, kterým byl zrušen zákon o místních lidových soudech. Zákon o přečinech zavedl jednotný soudní postih činů, které byly dříve stíhané jako provinění (podle zákona č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech; podle zákona č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku; podle zákona č. 58/1965 Sb., kterým se upravoval postih provinění a přestupků osob opětovně se dopouštějících výtržnictví, násilností a příživnictví) a přestupků, které byly stíhány dle § 1 zákonného opatření č. 99/1969 Sb., o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku. Zákon o přečinech rovněž stanovil skutkové podstaty dalších jednání, která byla společensky nebezpečná. V důvodové zprávě výše zmíněného zákona bylo poukazováno zvláště na nebezpečnost machinace s devizovými hodnotami, prostituci, melouchaření, uvolnění pracovní morálky, neodpovědný a lhostejný vztah některých pracovníků k věcem v socialistickém vlastnictví.¹⁴²

Definici přečinu obsahoval § 1 odst. 1 výše zmíněného zákona, který přečin definoval následovně: „*Přečinem je zaviněný, pro společnost nebezpečný čin, jehož znak jsou uvedeny v tomto zákoně a jenž nedosahuje stupně společenské*

---

¹⁴¹ Tamtéž, str. 522

¹⁴² BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. str. 572

nebezpečnosti trestného činu.“ Odlišování přečinu od trestného činu v návaznosti na stupeň společenské nebezpečnosti v praxi způsobovalo problémy. Tyto problémy nebyly výrazné v případě, kde se formální znaky přečinu a trestného činu neshodovaly, nicméně v případech, kde se formální znaky u přečinu i trestného činu shodovaly, bylo nutné provést rozlišení pouze na základě stupně nebezpečnosti pro společnost. Při tomto rozlišování se vycházelo z kritérií § 3 odst. 4 TZ z roku 1961, zvláště byl kladen důraz na osobu pachatele. Významný vliv na posuzování pachatele měla i pachatelova případná recidiva.¹⁴³

Jako příklad, kdy se kryly formální znaky přečinu a trestného činu, je možné uvést trestný čin krádeže dle § 247 TZ z roku 1961 a přečin podle § 3 odst. 1 písm. a) zákona o přečinech. Podle § 247 TZ se dopustí krádeže ten, kdo si přivlastní cizí věc tím, že se jí zmocní. Přečinu podle § 3 odst. 1 písm. a) zákona o přečinech, se dopustí ten, kdo způsobí na cizím majetku škodu nepřevyšující 1 500 Kčs zejména tím, že si přivlastní věc tím, že se jí zmocní. Pokud srovnáme obě skutkové podstaty, je zřejmé, že byla-li škoda vyšší než 1 500 Kčs, jednalo se o trestný čin. Nicméně v případě, že škoda nepřevyšovala výše zmíněnou částku, mohlo se jednat o trestný čin, který žádnou minimální hranici způsobené škody neuváděl nebo o přečin. Rozhodujícím faktorem byl stupeň nebezpečnosti činu pro společnost. Tehdejší judikatura dovozovala, že např. vyšší stupeň nebezpečnosti činu může nastat při recidivě pachatele (č. 22/70 Sb. rozh. tr.), nebo tím, pokud se pachatel dopustil po odcizení věci násilí, aby si věc uchoval (č. 51/70 Sb. rozh. tr.).¹⁴⁴

Zákon o přečinech obsahoval celkem sedmnáct paragrafů a neobsahoval ustanovení obecné části, protože výslovně stanovoval obdobné použití ustanovení obecné části TZ, včetně několika výjimek. Jednou z výjimek bylo např. vyloučení trestnosti přípravy u přečinu. Většinu ustanovení zákona o přečinech tvořila ustanovení zvláštní části, která obsahovala seznam skutkových podstat přečinů. Mezi tyto skutkové podstaty přečinů patřila např. účast na akci narušující veřejný pořádek (§ 6), odpírání plnit povinnost vyplývající ze služebního postavení nebo pracovního zařazení v úmyslu narušit veřejný pořádek nebo podpořit akce poškozující zájmy socialistické společnosti (§ 8). Důležitým faktem je skutečnost, že přečiny byly považovány za společensky méně nebezpečná jednání než trestné činy, nicméně některé přečiny byly přísněji trestné (až o polovinu) než trestné činy.

---

¹⁴³ Tamtéž, str. 572-573

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 573

Jako příklad lze uvést např. neposkytnutí pomoci podle § 207 TZ 1961, rvačku dle § 225 TZ 1961 nebo šíření poplašné zprávy podle § 199 TZ 1961. Za některé přečiny bylo možné uložit trest odnětí svobody až na jeden rok. Zákon o přečinech byl zrušen zákonem č. 175/1990 Sb.¹⁴⁵

4.3 Jednotlivé novely trestního zákona v letech 1969-1989

TZ z roku 1961 na rozdíl od TZ z roku 1950 neobsahoval trest zákazu pobytu. Při novelizaci z roku 1969 zákonem č. 148/1969 Sb. byl tento trest znovu zaveden i jako samostatný (§ 57a TZ 1961). Zákonem č. 148/1969 Sb. bylo nově postihováno také neoprávněné užívání cizího motorového vozidla. Preventivní funkce trestu zákazu pobytu byla spatřována v tom, že vzdalovala odsouzeného z místa, kde nebyl jeho pobyt žádoucí, zvláště proto že by tam existovaly podmínky pro další trestnou činnost. Tento trest byl určen zejména pro pachatele z řad „asociálních živlů“. Trest zákazu pobytu spočíval v tom, že se odsouzený nesměl po dobu výkonu tohoto trestu zdržovat na určitém místě nebo v určitém obvodu (k přechodnému pobytu na takovém místě nebo v takovém obvodu v nutné osobní záležitosti bylo třeba povolení).¹⁴⁶ Tato definice trestu zákazu pobytu je doslovně užitá i v současném trestním zákoníku z roku 2009.¹⁴⁷

V TZ z roku 1961 byl nejbližším mírnějším trestem než trest smrti trest odnětí svobody do 15 let. Přechod mezi výše zmíněnými tresty byl považován tehdejší právní vědou za příliš náhlý a mohl vést, přes přísné podmínky trestu smrti k tomu, že tento trest byl vysloven i tehdy, kdy by byl postačující dlouhý trest odnětí svobody. Trest odnětí svobody na 15 let mohl být vnímán zvláště veřejností jako příliš mírný. I z tohoto důvodu bylo uložení trestu smrti relativně často korigováno formou milosti, která byla rovněž limitována trestem odnětí svobody do 15 let, protože tehdejší trestněprávní úprava delší trest nezakotvovala. V důsledku toho zákon č. 45/1973 Sb., kterým se měnil a doplňoval TZ, změnil § 29 TZ z roku 1961 tak, že umožnil soudu uložit místo trestu smrti trest odnětí svobody nad 15 let až do 25 let, pokud považoval takový trest odnětí svobody jako dostatečný ke splnění účelu trestu. Rovněž na tento trest bylo možné zmírnit trest smrti pomocí milosti. I v tomto případě se jednalo o „trest výjimečný“, neplatila ovšem vedlejší ustanovení,

---

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 573

¹⁴⁶ SOLNAR, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Academia, 1979. Systém československého trestního práva. str. 28, 112-113

¹⁴⁷ Viz § 75 odst. 6 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

která se vztahovala pouze k trestu smrti.¹⁴⁸ Kromě výše zmíněného zákon č. 45/1973 Sb. stanovil např. ochranný dohled. Dále tento zákon promítnul do TZ zásady zákona o ochraně státního tajemství a závazky ČSSR z mezinárodních úmluv, které se týkaly bezpečnosti leteckého provozu.¹⁴⁹

Zákonem č. 44/1973 Sb., o ochranném dohledu, byly stanoveny principy dohledu nad zvláště narušenými odsouzenými. Ochranný dohled byl považován za formu ochranného opatření. Jednalo se ryze administrativní policejní opatření, jehož výsledky lze považovat za nevalné a bylo předmětem kritiky v praxi i teorii. Zákon č. 47/1973 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, posílil donucovací prvky trestu odnětí svobody. Zákonem č. 46/1973 Sb., kterým se měnil a doplňoval zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech, byly realizovány doplňky navazující na zavedení ochranného dohledu a dále byly vytvořeny nebo rozšířeny skutkové podstaty přečinů. Posledním opatřením totalitního režimu v oblasti trestního práva bylo zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 10/1989 Sb., kterým byly zpřísněny tresty odnětí svobody ze šesti měsíců na jeden rok u trestného činu dle § 156 ztěžování výkonu pravomoci veřejného činitele a u přečinu proti veřejnému pořádku dle § 6 zákona o přečinech byla trestní sazba zvýšena na šest měsíců odnětí svobody.¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Academia, 1979. Systém československého trestního práva. str. 28, 120

¹⁴⁹ SOUKUP, Ladislav. *Příspěvky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. str. 223

¹⁵⁰ Tamtéž, str. 223-224

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo charakterizovat vývoj československého trestního práva od roku 1945 do roku 1989. V práci jsem se tedy věnoval jednotlivým obdobím vývoje trestního práva a snažil se je současně zařadit do určitého historického kontextu konkrétní fáze vývoje státu a práva. Zaměřil jsem se především na nejvýznamnější trestněprávní předpisy každého období a pokusil se zdůraznit hlavní odlišnosti mezi jednotlivými právními úpravami a popsat jejich vývoj.

Vývoj československého trestního práva prošel od roku 1945 dlouhým a složitým vývojem. V první řadě bylo nutné se vypořádat s následky druhé světové války. Ze současného právního pohledu je možné na některá ustanovení retribučních dekretů nahlížet jako na velice přísná, tvrdá a také retroaktivní. Jako za velice problematické lze rovněž hodnotit úplné popření práva obžalovaných na odvolání, které v žádné z tehdejších západoevropských zemí nebylo tak důsledně omezeno a neexistovalo zde zcela nenapadnutelné soudní rozhodnutí tak, jako tomu bylo v českých zemích. Je rozhodně nutné zkoumat danou problematiku i z pohledu tehdejší společnosti, jež byla několik let značně perzekuována nacistickým režimem, a i z tohoto důvodu existoval značný poválečný veřejný zájem na tvrdém potrestání všech válečných zločinců. Domnívám se, že v kontextu dané doby bylo možné retribuční dekry označit za použitelné řešení, nicméně z pohledu dnešní právní vědy by se jednalo z právního hlediska za řešení mimořádně sporné.

Velký vliv na československé trestní právo měl rok 1948, ve kterém došlo k únorovému puči a převzetí veškeré moci Komunistickou stranou Československa. Po únorovém puči byla vytvořena nová trestní úprava, která sloužila především k upevnění moci. Je zřejmé, že bylo trestní právo zneužito i proti jakékoliv možné opozici, která nesouhlasila s nastoleným režimem. Jako typické příklady zneužití trestního práva lze uvést tábory nucených prací nebo skrytou analogii. Pro trestní právo zejména 50. let byl charakteristický zvláště jeho třídní charakter. Dalším znakem trestního práva, který byl zřetelný i v následující právní úpravě, bylo přeceňování ochrany majetkových zájmů nad ochranou zájmů osob.

Postupně byly nejzávažnější nezákonnosti a nedostatky trestního zákona odstraňovány, nicméně celá řada sporných ustanovení zůstala zachována. Jako mezník pro další vývoj trestního práva lze označit přijetí tzv. Socialistické ústavy

v roce 1960 a trestního zákona v roce 1961. Oproti původnímu trestnímu zákonu z roku 1950, jehož hlavním účelem bylo především zneškodnění třídního nepřítele, byl nově kladen mnohem větší důraz na „výchovní“ charakter trestního práva. Nicméně při porovnání trestního zákona z roku 1950 a trestního zákona z roku 1961 je i nadále patrné, že daleko větší ochrany požívalo především socialistické vlastnictví a státní zřízení oproti ochraně zájmů osob. Dalším významným mezníkem, který měl vliv na trestní právo a tehdejší společnost obecně, byla srpnová invaze vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 a s ní spojený proces tzv. normalizace. V období sedmdesátých a osmdesátých let už nedošlo k tak významným změnám a novelizacím právního řádu jako v předcházejících obdobích.

Na závěr je nutné zkonstatovat, že v diplomové práci se věnuji velice rozsáhlému období a bylo by přínosné danou problematiku rozebrat a zhodnotit ještě více detailněji, nicméně cílem této práce je především charakterizovat a popsat vývoj a hlavní změny trestního práva ve vymezeném větším časovém rozmezí tak, aby čtenář porozuměl zásadnímu vlivu historických událostí a dokázal si vytvořit ucelenou představu o vývoji a fungování československého trestního práva v konkrétním období. Tento cíl považuji za splněný.

Resumé

The present diploma thesis deals with the development of the Czechoslovakian criminal law between the years 1945 and 1989. The thesis focuses on individual periods of development of criminal law and places them within the historical context of specific phases of development of the state and law. Close attention is paid to the most influential criminal law regulations of the respective periods; furthermore, the thesis emphasizes the differences between various criminal regulations as well as describes their development.

The Czechoslovakian criminal law has undergone a long and complex development since 1945. Firstly, the consequences of the Second World War should be considered. From the current legal point of view, it is possible to view certain provisions of retribution decrees as extremely strict, harsh, and even retroactive. Unlike any other then Western European country, the Czech lands experienced strict practices that constituted a complete denial of the defendants' right to appeal as well as uncontested court decisions. It is crucial to examine the issue from the perspective of the society of the then society that was severely persecuted by the Nazi regime for a number of years; as a consequence, there was a considerable post-war public interest in severely punishing all war criminals. The author is of the opinion that within the context of the time period it was justifiable to perceive retribution decrees as a viable solution, however, from the point of view of the contemporary legal science, such solution is controversial.

The year 1948 greatly influenced the Czechoslovakian criminal law. It was the year in which the February coup and the takeover of all power by the Communist Party of Czechoslovakia took place. After the February coup, a new criminal regulation was created, and its primary aim was to consolidate power. It is now clear that criminal law was abused to persecute any members of the opposition who did not agree with the established regime. Forced labor camps represent a typical example of such abuse. Criminal law, especially in the 1950s, was marked by its class character. Another feature of criminal law, which also appeared in the following legislation, was the overestimation of the protection of property interests over the protection of the interests of persons.

Gradually, the most serious illegalities and shortcomings of the criminal law were eliminated, however, a number of controversial provisions remained. The

endorsement of the so-called Socialist Constitution in 1960 and the Criminal Code in 1961 can be described as a milestone for the further development of criminal law. In comparison with the previous Criminal Code, which primarily focused on eliminating of the class enemy, much greater emphasis was placed on the "educational" nature of criminal law. However, when comparing the Criminal Code of 1950 to the Criminal Code of 1961, it is still clear that far greater protection was enjoyed by the socialist property and the state establishment than by the individuals and their respective interests. Another crucial milestone that affected criminal law and society as a whole was the August invasion of Warsaw Pact troops in 1968 and the associated process of the so-called normalization. Unlike in previous decades, there were no significant changes or amendments to the legal order during the seventies and eighties.

It should be stated that the thesis deals with a significant time period; despite the fact that the thesis would benefit from a more detailed analysis and evaluation, the aim of the thesis was to characterize the development and the major changes in the criminal law within the context of a long period of time so that the readership understands how particular historical events influenced said changes and gains a comprehensive knowledge of the development and functioning of the Czechoslovakian criminal law during the discussed periods. The author believes this goal has been met.

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura

ADAMOVIÁ, Karolina, Antonín LOJEK, Karel SCHELLE a Jaromír TAUCHEN. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2017. ISBN 978-80-7432-000-2.

BLÁHOVÁ, Ivana, Lukáš BLAŽEK, Jan KUKLÍK a Jiří ŠOUŠA. *Právnícká dvouletka: rekodifikace právního řádu, justice a správy v 50. letech 20. století*. Praha: Auditorium, 2014. ISBN 978-80-87284-52-0.

BLÁHOVÁ, Ivana. *Rekodifikace trestního práva procesního v letech 1948-1950*. Praha: Auditorium, 2017. ISBN 978-80-87284-59-9.

BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7.

ČERNÝ, Karel a Jan TOLAR. *Trestní zákon správní*. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1957. Příručky právního ústavu ministerstva spravedlnosti.

FILIPOVSKÝ, Jan, Jan TOLAR a Adolf DOLENSKÝ. *O obecné části trestního zákona*. Praha: Orbis, 1951. Nový právní řád.

FROMMER, Benjamin. *Národní očista: retribuce v poválečném Československu*. Praha: Academia, 2010. Novověk. ISBN 978-80-200-1838-0.

HRUBÁ SMRŽOVÁ, Petra, Vilém KNOLL a Alena RUNDOVÁ. *Mezníky českých právních dějin*. 3., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2010. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-251-6.

CHMELÍK, Jan a Eduard BRUNA. *Dokazování v trestním řízení: trestněprávní a kriminalistické aspekty*. Praha: Vysoká škola finanční a správní, 2018. Eupress. ISBN 978-80-7408-175-0.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Vyd. 2. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 978-80-87212-49-3.

KNOLL, Vilém, Alena RUNDOVÁ a Petra HRUBÁ SMRŽOVÁ. *Vybrané mezníky českých právních dějin*. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2002. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 80-86473-11-2.

KUKLÍK, Jan. *Czech law in historical contexts*. Prague: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2860-8.

KUKLÍK, Jan. *Dějiny československého práva 1945-1989*. Praha: Auditorium, 2011. ISBN 978-80-87284-17-9.

KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009. ISBN 978-80-7201-741-6.

MALÝ, Karel a Ladislav SOUKUP, ed. *Vývoj práva v Československu v letech 1945-1989*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0863-4.

NEUMAN, Alois. *Československý právní řád na cestě k socialismu*. Praha: Svobodné slovo, 1959.

NEZKUSIL, Jiří. *Československé trestní právo: učebnice pro vysoké školy*. 3., dopl. částečně přeprac. vyd. Praha: Orbis, 1976. Učebnice (Orbis).

NOVOTNÝ, Oto. *Boj s trestnými činy a trestní právo*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1965.

PEJSKAROVÁ, Adéla. *České a československé právní dějiny: pracovní sešit*. Praha: Všehrd, spolek českých právníků, 2016. ISBN 978-80-85305-50-0.

POLÁK, Michal. *Sametová revoluce a obnova místní samosprávy*. Plzeň, 2019. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právnícká. (z diplomové práce převzata tabulka, která vychází z informací uvedených v ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj veřejné správy v Československu a České republice (1945-2004)*. Praha: Eupress, 2004.)

SOLNAŘ, Vladimír, ed. *Trestní právo: Část obecná: [Určeno] pro posluchače právnícké fak.* 1. vyd. 1953. Praha: SPN, 1953

SOLNAŘ, Vladimír, ed. *Trestní právo: Část zvláštní: [Určeno] pro posluchače právnícké fak.* Dotisk 1. vyd. 1955. Praha: SPN, 1955

SOLNAŘ, Vladimír. *Tresty a ochranná opatření*. Praha: Academia, 1979. Systém československého trestního práva.

SOLNAŘ, Vladimír. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. System československého trestního práva.

SOUKUP, Ladislav. *Príspevky k vývoji právního řádu v Československu 1945-1990*. Praha: Karolinum, 2002. ISBN 80-246-0217-2.

TESAŘ, Jaromír. *Soudní lékařství pro právníky*. Praha: Orbis, 1958.

TOLAR, Jan a Oldřich ROLENC. *Zákon o místních lidových soudech: komentář*. Praha: Orbis, 1964. Zákony (Orbis).

VLČEK, Eduard. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-4056-4.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. *České právní dějiny*. 3. upravené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

Odborné články

BOROŠ, Milan. *Profesor Vladimír Solnař: významná osobnost' vedy trestného práva (pripomienka jubilea)*. Právník. 2017, roč. 156, č. 2, s. 152-156

Internetové zdroje

https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=15947

<https://iuridictum.pecina.cz/w/Analogie>

<https://www.cbdb.cz/autor-103795-vladimir-solnar>

<https://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/>

<https://www.ilaw.cas.cz/casopisy-a-knihy/casopisy/casopis-pravnik>

<https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

<https://www.zakonyprolidi.cz/>

Právní předpisy

Dekret č. 101/1945 Sb., o znárodnění některých podniků průmyslu potravinářského

Dekret č. 103/1945 Sb., o znárodnění soukromých pojišťoven

Dekret č. 138/1945 Sb., o trestání některých provinění proti národní cti

Dekret č. 16/1945 Sb., o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech

Dekret č. 17/1945 Sb., o Národním soudu

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky

Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci

Ústavní zákon č. 150/1948 Sb. Ústava Československé republiky

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Ústavní zákon č. 57/1946 Sb., kterým se schvalují a prohlašují za zákon dekrety presidenta republiky

Ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře

Ústavní zákon č. 65/1946 Sb., o ústavodárném Národním shromáždění

Zákon č. 102/1953 Sb., kterým se mění a doplňují některá ustanovené trestního práva správního

Zákon č. 107/1947 Sb., o opatřeních proti neoprávněnému přechodu státních hranic

Zákon č. 107/1947 Sb., o opatřeních proti neoprávněnému přechodu státních hranic

Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého

Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech přečinech a přestupcích

Zákon č. 119/1873 ř. z., jímž se uvádí trestní řád

Zákon č. 120/1962 Sb., o boji proti alkoholismu

Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 148/1969 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 140/1961 Sb.

Zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich

Zákon č. 15/1947 Sb., o stíhání černého obchodu a podobných pletich

Zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech

Zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech

Zákon č. 165/1946 Sb., o trestní ochraně národních podniků, znárodněných podniků a podniků pod národní správou

Zákon č. 165/1950 Sb., o ochraně míru

Zákon č. 175/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon

Zákon č. 182/1947 Sb., o stíhání trestných činů proti státu

Zákon č. 182/1947 Sb., o stíhání trestných činů proti státu

Zákon č. 184/1964 Sb., kterým se vylučuje promlčení trestního stíhání nejzávažnějších trestných činů proti míru, válečných trestných činů a trestných činů proti lidskosti, spáchaných ve prospěch nebo ve službách okupantů

Zákon č. 213/1948 Sb., o úpravě některých poměrů na ochranu veřejných zájmů

Zákon č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky

Zákon č. 232/1948 Sb., o státním soudu

Zákon č. 24/1957 Sb., o kárném (disciplinárním) stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví

Zákon č. 247/1948 Sb., o táborech nucené práce

Zákon č. 27/1947 Sb., o trestní ochraně provádění dvouletého hospodářského plánu

Zákon č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení

Zákon č. 319/1948 Sb., o zlidovění soudnictví

Zákon č. 320/1948 Sb., o územní organizaci krajských a okresních soudů

Zákon č. 322/1948 Sb., o advokacii (advokátní řád)

Zákon č. 36/1957 Sb., o volbách soudců a soudců z lidu lidových a krajských soudů a o úpravě některých jejich poměrů

Zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech

Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník

Zákon č. 44/1973 Sb., o ochranném dohledu

Zákon č. 45/1973 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon

Zákon č. 46/1973 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech

Zákon č. 47/1973 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 48/1961 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží

Zákon č. 50/1923 Sb., na ochranu republiky

Zákon č. 53/1963 Sb., jímž se mění § 203 trestního zákona č. 140/1961 Sb.

Zákon č. 56/1965 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 140/1961 Sb.

Zákon č. 58/1965 Sb., kterým se upravuje postih provinění a přestupků osob opětovně se dopouštějících výtržnictví, násilností a příživnictví

Zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

Zákon č. 60/1961 Sb., o úkolech národních výborů při zajišťování socialistického pořádku

Zákon č. 63/1956 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní zákon č. 86/1950 Sb.

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 66/1952 Sb., o organizaci soudů

Zákon č. 68/1935 Sb., o vrchních soudech jako soudech státních

Zákon č. 68/1950 Sb., na ochranu míru

Zákon č. 68/1957 Sb., o umělém přerušení těhotenství

Zákon č. 74/1985 Sb., o trvalém usídlení kočujících osob

Zákon č. 81/1966 Sb., o periodickém tisku a o ostatních hromadných informačních prostředcích

Zákon č. 86/1950 Sb., Trestní zákon

Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

Zákon č. 88/1950 Sb., Trestní zákon správní

Zákon č. 89/1950 Sb., o trestním řízení správním (trestní řád správní)

Zákonné opatření č. 10/1989 Sb., k ochraně veřejného pořádku

Zákonné opatření č. 99/1969 Sb., o některých přechodných opatřeních nutných k upevnění a ochraně veřejného pořádku

Seznam zkratk

ČR – Česká republika

ČSL – Česká strana lidová

ČSNS – Česká strana národně sociální

ČSR – Československá republika

ČSSD – Československá sociální demokracie

ČSSR – Československá socialistická republika

FS – Freiwillige Schutzstaffeln

Kčs – Koruna československá

KNV – krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana Československá

KSS – Komunistická strana Slovenska

LZPS – Listina základních práv a svobod

NATO – Severoatlantická aliance

NF – Národní fronta Čechů a Slováků

NS – Národní shromáždění republiky Československé

NSDAP – Natioznalsozialistische Deutsche Arbeitpartei

OČTŘ – Orgány činné v trestním řízení

ONV – okresní národní výbor

PNS – Prozatímní Národní shromáždění republiky Československé

Sdp – Sudetendeutsche Partei

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SNR – Slovenská národní rada

SS – Shutzstaffel

SSSR – Svaz sovětských socialistických republik, Sovětský svaz

TrZ – Trestní zákoník (40/2009 Sb.)

TŘ – Trestní řád

TŘS – Trestní řád správní

TZ – Trestní zákon

TZS – Trestní zákon správní

ÚNS – Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé

ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československé

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Jednotlivé etapy retribučního procesu

Tabulka č. 2 – Rozsudky smrti v rámci retribuce podle jednotlivých zemí nebo regionů

Tabulka č. 3 – Výsledky voleb do Ústavodárného národního shromáždění

Tabulka č. 4 – Přehled druhů a forem zavinění